

ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ

--: ਕਰਤਾ :-

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਸਭ ਹੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ -

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ
(ਨੇੜੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ)

sMprk nM: 98146-12900, dPqr-94172-14391, 79

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਮਿਹਰਾਂ ਵਰਸਾਉਂਦੀ ਪਿਆਰਾਂ ਭਰੀ ਸਰਵ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹਸਤੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯੋਗ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

**ਏਕਾ ਮਾਈ ਜੁਗਤਿ ਵਿਆਈ ਤਿਨਿ ਚੇਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥
ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ ॥
ਪੰਨਾ - 7**

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਕੇਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਇਕ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕ ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ' ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਜੋ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਆਪ ਹੀ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਜਗਤ ਦਾ ਰਚੇਤਾ ਬਣਿਆ ਓਅੰਕਾਰ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪਦਾਂ-ਓਕਾਰ, ਮਕਾਰ, ਸਕਾਰ ਵਿਚ ਉਪਰ ਕਥੀਆਂ ਤਿੰਨੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੰਮਿਲਤ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਅਸੀਂ ਪਸਾਰੇ ਵਲ ਨੂੰ ਵਧਾਂਗੇ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਸਮਸ਼ਟਤਾ, ਵਿਅਸ਼ਟਤਾ ਵਿਚ ਪਲਟਦੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਅਸ਼ਟਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਦੇਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਮੁੱਚਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਫੈਲਾਉ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਅੰਗ ਵਲ ਵਧਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਅਦ੍ਰਿੜ ਦੇ ਅਖੰਡ ਰੂਪ ਨੂੰ ਕੱਟਦਾ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਉਸ ਦੀ ਅੰਤਮ ਰੱਖਿਆ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤਿੰਨੇ ਮਹਾਂਦੇਵ ਵਖਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਗਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਅਚਾਰੀਆ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਇਕੱਲਤਾ ਅਤੇ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਇਕ ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਲੈਕਿਨ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਸੰਘਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਤਿੰਨ

ਮੁਖ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰਮ ਚੇਤਨ ਜੋਤ ਨੂੰ ਅਕਰਤਾ ਮੰਨ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਏਕੰਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਪੁਰਖ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਓਅੰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦੇਵ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚਤਾ ਨੂੰ ਵਖਰੇਵੇਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਚਾਹੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਨਾ ਪੈ ਕੇ ਅਦੁੱਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਐਨੀ ਗਹਿਰੀ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ; ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਉਚੇ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਦਾ gravity ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਬੜਿਆ; ਜੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ; ਜੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਿਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੱਗ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਨਰਸਿੰਘ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਦਿਆਲੂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

ਹੁਣ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼ੰਕੇ ਉਠਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਿਵ ਭਗਤ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਵ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੈ। ਨਮਿੱਤ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦਾ ਆਤਮ ਗਿਆਨ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਗਤੀ ਭਾਵ, ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮਹਾਨ ਮਹਾਨ ਉਚਤਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਵੀ ਛਿਨ ਭਰ ਵਿਚ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਪੁਸਤਕ ਛਾਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ
ਬਾਨੀ, ਮੁਖੀ ਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ
ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਸਪਿਰਚੁਅਲ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ
ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ

ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ

ਸ਼ਾਨ

ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ!

ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ ॥ ਪੰਨਾ - 256

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 289

ਧਾਰਨਾ - ਲਾਡ ਲਡਾਇਆ ਤੇਰੇ ਭਰੋਸੇ ਮੈਂ -2, 2.
ਤੇਰੇ ਭਰੋਸੇ ਮੈਂ ਲਾਡ ਲਡਾਇਆ -2, 2.
ਲਾਡ ਲਡਾਇਆ, -2.

ਤੇਰੇ ਭਰੋਸੇ ਪਿਆਰੇ ਮੈ ਲਾਡ ਲਡਾਇਆ ॥
ਭੂਲਹਿ ਚੁਕਹਿ ਬਾਰਿਕ ਤੂੰ ਹਰਿ ਪਿਤਾ ਮਾਇਆ ॥
ਸੁਹੇਲਾ ਕਹਨੁ ਕਹਾਵਨੁ ॥ ਤੇਰਾ ਬਿਖਮੁ ਭਾਵਨੁ ॥
ਹਉ ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ ਕਰਉ ਤੇਰਾ ਹਉ ਜਾਨਉ ਆਪਾ ॥
ਸਭ ਹੀ ਮਧਿ ਸਭਹਿ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਬੇਮੁਹਤਾਜ ਬਾਪਾ ॥
ਪਿਤਾ ਹਉ ਜਾਨਉ ਨਾਹੀ ਤੇਰੀ ਕਵਨ ਜੁਗਤਾ ॥
ਬੰਧਨ ਮੁਕਤੁ ਸੰਤਹੁ ਮੇਰੀ ਰਾਖੇ ਮਮਤਾ ॥
ਭਏ ਕਿਰਪਾਲ ਠਾਕੁਰ ਰਹਿਓ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥
ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਨਾਨਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਣਾ ॥ ਪੰਨਾ - 51

ਧਾਰਨਾ - ਤਾ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀਜੈ ਰੇ,
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ -2, 2.
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ - 2, 2.
ਤਾ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀਜੈ ਰੇ,.....2

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਨ ਤਾ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀਜੈ ਰੇ ॥
ਜਿਨਿ ਧਾਰੈ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ ਹਰਿ ਤਾ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪੀਜੈ ਰੇ ॥
ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗਹੁ ਹਰਿ ਜਨ
ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਰੇ ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਹੁ
ਸੁਖਿ ਦੁਖਿ ਓਹੀ ਧਿਆਈਐ ਰੇ ॥
ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ ਖਿਨ ਮਹਿ
ਕਰਤੇ ਬਾਰ ਨ ਲਾਗੈ ਰੇ ॥
ਦੀਨ ਦਰਦ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸੁਆਮੀ
ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸਹਿ ਨਿਵਾਜੈ ਰੇ ॥
ਸਭ ਕੋ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ

ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਰੇ॥
ਦੇਂਦੇ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਤਿਸੁ ਕਰਤੇ
ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਰਤਨਾਗਰੁ ਰੇ॥
ਜਾਚਿਕੁ ਜਾਚੈ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਸੁਆਮੀ
ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸੋਈ ਰੇ॥
ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ਤਾ ਕੀ ਸਰਣਾਈ
ਜਾ ਤੇ ਖਿਥਾ ਨ ਕੋਈ ਰੇ॥

ਪੰਨਾ - 209

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ, ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੰਕੋਚਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਹੋ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਵਾਰੀ ਹੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਇਹੋ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਥਾਂ ਆ ਕੇ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸੜਦੇ ਬਲਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਦਮੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਜੀਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਮੌਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਦਤਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਸਰੇ ਹਨ; ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੁਪਏ ਪੈਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ - ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਖ ਬੰਦੇ, ਲੀਡਰ ਆਦਿ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸਰਕਾਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸੱਚਾ ਆਸਰਾ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਦਾ ਸਹਾਰਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੇ ਇਥੇ ਨਾ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਅਗਲੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਆਸਰਾ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਆਸਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਹੈ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਖੰਡ ਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਧਾਰਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਸ ਨੇ ਆਸਰਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਧਾਰਨ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਨਮੇ ਦੀ ਰੀਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵਾਲਾ ਪੜਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੈ, ਜੇਕਰ ਪੜਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਸਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਤੋਂ ਆਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਧਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਅਧੁਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਜੋ ਵੀ ਕੋਈ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ। ਸੋ ਆਦਮੀ ਆਸਰਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਢੂੰਢਦੈ, ਦੂਜਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੈ। ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਿਤਾਇਆ, ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਦੂਸਰੇ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਏ, ਇਹ ਆਸਰਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਪੁਤਰਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ, ਚੋਰ ਪੈ ਗਏ, ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਪੈਸਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਹ ਆਸਰਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ, ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਗਏ ਜਾਂ ਆਪ ਵਖਰੇ ਹੋ ਗਏ, ਪੁਛਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਆਸਰਾ ਟੁੱਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਇਕ

ਪੱਕਾ ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਆਸਰਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਉਹ ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਇਕ ਵੀ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਕੌਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮੈਂ ਦਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪੁੱਤਰ ਮੰਗਦੈ, ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪੈਸੇ-ਟਕੇ ਤੋਂ ਆਦਮੀ ਦੁਖੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਦਾਤ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਚਾਹੁੰਦੈ, ਕਾਰਖਾਨਾ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੈ, ਉਸ ਦੀ ਮੰਗ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮੈਂ ਆਧਾਰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਰਾਇਆ ਸਮਝਦੈ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਸਗੋਂ ਕਹਿੰਦੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਅਪਨਾ ਇਕੁ ਰਾਮੁ ਪਰਾਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 1342

ਰਾਮ ਨੂੰ ਪਰਾਇਆ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ, ਮੈਥੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਵੈਰੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ।

ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਸੁ ਆਵੈ ਨ ਚੀਤਿ॥ ਜੋ ਬੈਰਾਈ ਤਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ॥ ਪੰਨਾ - 267

ਸੋ ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਮੰਨ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖ ਲਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਉਹ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

**ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰ ਸੋਗਨ ਤੇ ਜਲ ਜੋਗਨ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਚਾਵੈ॥
ਸੜੁ ਅਨੇਕ ਚਲਾਵਤ ਘਾਵ ਤਉ ਤਨ ਏਕ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਵੈ॥
ਰਾਖਤ ਹੈ ਅਪਨੋ ਕਰ ਦੈ ਕਰ, ਪਾਪ ਸਮੁੰਹ ਨ ਭੇਟਨ ਪਾਵੈ॥
ਔਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹ ਤੋ ਸੋ, ਸੁ ਪੇਟ ਹੀ ਕੇ ਪਟ ਬੀਚ ਬਚਾਵੈ॥**

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੋਰ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀਏ, ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖਦੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੂ, ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ, 'ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਨ ਤਾ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀਜੈ ਰੇ' (ਪੰਨਾ - 209) ਉਸ ਦੀ ਓਟ ਫੜ ਲੈ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਰੱਖੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਲੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਾਰ ਬਣਾ ਲੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਤੰਦੂਏ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੰਦੂਏ ਦੇ ਫੰਧ ਕੱਟੇ ਗਏ ਤੇ ਹਾਥੀ ਛੁਟ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਦਿਤੀ -

**ਜਬ ਹੀ ਸਰਨਿ ਗਹੀ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਗਜ ਗਰਾਹ ਤੇ ਛੁਟਾ ॥
ਮਹਮਾ ਨਾਮ ਕਹਾ ਲਉ ਬਰਨਉ ਰਾਮ ਕਹਤ ਬੰਧਨ ਤਿਹ ਤੁਟਾ ॥**

ਪੰਨਾ - 632

ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੀ ਰਾਮ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ, ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਬ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਸਾਨੂੰ ਹਾਸਲ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਹੀ ਪੂਰਨ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਿਰਨ ਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ, ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵੋ, ਆਦਮੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਤੈਰਨਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਿਰਨ ਦਾ ਬੱਚਾ ਤੈਰ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਝ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਵੇਗਾ, ਮਾਸ ਖਾਵੇਗਾ, ਅੰਡੇ ਖਾਵੇਗਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਾਨਵਰ ਕਦੀ ਵੀ ਗਲਤ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਖਾਵੇਗਾ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਆ ਜਾਵੇ ਬਾਹਰ ਸੁਟ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਡਾਕਟਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਾਨਵਰ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਜਾਨਵਰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ (free will) ਨਾਲ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੀ ਬਿਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਐਸਾ ਅਨੁਭਵ (sense) ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਮੁਆਫਕ ਹੈ, ਕਿਹੜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਆਦਮੀ ਫੇਰ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ।

ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ, ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ, ਇਕ ਹਿਰਨੀ ਘਾਹ ਚੁਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੜਾ ਸੁਹਣਾ ਲਹਿ-ਲਹਾਉਂਦਾ ਘਾਹ ਹੈ, ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਚਿਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਘਾਤ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਖੋਬਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਾਲ ਲਾ ਦਿਤਾ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਆਪ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਕੁੱਤਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਤੀਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਜਦੋਂ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਸ ਨੇ ਸੁਣੀ, ਉਸਨੇ ਇਕ ਦਮ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਨਜ਼ਰ ਦੌੜਾਈ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਰੋਕ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਮੇਰੇ ਬਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤੇ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅੱਗ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਲ ਲਗਿਆ ਹੋਇਐ, ਤੀਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਕੁੱਤਾ

ਘਾਤ ਲਾ ਕੇ ਖੜਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖੜਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਸਾ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਧਾਰਨਾ - ਬਲੁ ਫੁਟਕਿਓ ਬੰਧਨ ਪਰੇ ਕਛੁ ਨ ਹੋਤ ਉਪਾਇ -2, 2.

ਬਲੁ ਫੁਟਕਿਓ ਬੰਧਨ ਪਰੇ ਕਛੁ ਨ ਹੋਤ ਉਪਾਇ॥ ਪੰਨਾ - 1429

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਵਸ ਹਾਥੀ ਆਪਣਾ ਬਲ ਹਾਰ ਕੇ ਤੰਦੁਏ ਦਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੁਬਣ ਲਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੜੀ ਜਿਹੀ ਸੁੰਡ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਵਸ ਹੋਈ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਐਸੀ ਸਥਿਤੀ ਮਨ ਦੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਚਾਈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਉਚੀ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਪੁਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਭਾਵ ਰੂਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰ੍ਹਾ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਪੁਕਾਰ ਤੁਰੰਤ ਸੁਣ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਾਥੀ ਕੀ ਚਿਗਾਰ ਪਲ ਪਾਛੈ ਪਹੁਚਤ ਤਾਹਿ

ਚੀਟੀ ਕੀ ਪੁਕਾਰ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੁਨੀਅਤ ਹੈ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ)

ਜਦੋਂ ਕੀੜੀ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਮੱਧਮ ਤੇ ਨੀਵੀਂ ਜਿਹੀ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੀੜੀ ਨੂੰ ਕਦੀ ਬੋਲਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਕੀੜੀ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀ, ਕੋਈ ਮਸ਼ੀਨ ਹੀ ਸੁਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਹਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਐਨੀ ਨੀਵੀਂ ਪੁਕਾਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸੁਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹਾਥੀ ਦੀ ਉਚੀ ਚਿਗਾੜ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ। ਜੇ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਣ ਲੈਂਦੈ। ਉਹ ਕੋਈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਸਮਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਹਿਰਨੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਵਕਤ ਗੁਆਏ ਇਕ ਦਮ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੁਣ ਇਸ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੈਂ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਐਸੀ ਪੁਕਾਰ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਾਖਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੈਂ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਰਾਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲੱਖਾਂ ਸਜ਼ਤਰ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਬਾਹਾਂ ਕੁਝ ਵਿਗਾੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰਾਖਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ ਜੀ, ਜਿਹਦਾ ਰਾਖਾ ਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ -2, 2.

ਉਹਦਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਾ ਹੋਵੇ -2, 2.

ਪਿਆਰੇ ਜੀ, ਜਿਹਦਾ ਰਾਖਾ ਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ...-2.

ਜਾ ਕਉ ਮੁਸਕਲ ਅਤਿ ਬਣੈ ਢੋਈ ਕੋਇ ਨ ਦੇਇ॥

ਲਾਗੂ ਹੋਏ ਦੁਸਮਨਾ ਸਾਕ ਭਿ ਭਜਿ ਖਲੇ॥

ਸਭੋ ਭਜੈ ਆਸਰਾ ਚੁਕੈ ਸਭੁ ਅਸਰਾਉ ॥

ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਲਗੈ ਨ ਤਤੀ ਵਾਉ ॥ ਪੰਨਾ - 70

ਹਿਰਨੀ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

ਮ੍ਰਿਗੀ ਪੇਖੰਤ ਬਧਿਕ ਪ੍ਰਹਾਰੇਣ ਲਖ ਆਵਧਹ ॥

ਅਹੋ ਜਸ ਰਖੇਣ ਗੋਪਾਲਹ ਨਾਨਕ ਰੋਮ ਨ ਛੇਦਤੇ ॥ ਪੰਨਾ - 1354

ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇ, ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਐਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਵਾ ਉਲਟੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਚਲ ਪਈ ਤੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਘੋੜਾ ਦੱਬਣ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਾਲੇ ਨਾਗ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਚੁਕ ਗਿਆ, ਡਿਗਦੇ ਡਿਗਦੇ ਗੋਲੀ ਚੱਲ ਗਈ ਤੇ ਸਿਧੀ ਜਾ ਕੇ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਵੱਜੀ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਮੋਕਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਤੇ ਮਾਣ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਤਕੜਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਾਖੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ, ਕਾਲ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਤੇ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ, ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਰਾਖੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਦਾ ਤਾਣ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ।

ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਜਾ ਪਰੀਛਤ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਲਜੁਗ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ। ਕਲਜੁਗ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਭਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਖਿਆਲਾਤ ਬਦਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਯੁਗ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ, ਇਸ ਪਾਪ ਵਾਲੇ ਯੁਗ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਣੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਅੰਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਾਪ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਵਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀ ਫਲਾਣੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਹ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅਜੇਹਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੰਨ ਬਾਕੀ ਹਨ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਅਜੇ ਭਰਿਆ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਡੁੱਬ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਕਲਜੁਗ ਆਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਖਿਆਲਾਤ ਬਦਲੇ, ਸਤਿ ਧਰਮ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਮਨ 'ਚੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਜਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਧਰਮ ਤੋਂ ਵਿਪਰੀਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਨ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗਦਾ ਨਹੀਂ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੋਂ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਤੋਂ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ, ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨ ਮੁਨਕਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਯੁਗ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ (ਭਗੀਰਥ) ਨੂੰ ਕਲਜੁਗ ਮਿਲਿਆ, ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੀਂ। ਕਲਜੁਗ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਰਹਾਂ? ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਯੁਗ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਥਾਂ ਦੇਵੋ ਤੇ ਕਿਸੇ ਧਾਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਵੋ। ਪਰੀਛਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਠੀਕ ਹੈ ਤੂੰ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਲਿਆ ਕਰ ਤੇ ਉਹ ਸੋਨੇ ਵਿਚ

ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ (ਪ੍ਰੀਛਤ) ਨੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਮੁਕਟ ਪਹਿਨ ਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਚਲ ਪਿਆ। ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖਿਆਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ, ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਇਕ ਹਿਰਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਘੋੜਾ ਲਾ ਦਿਤਾ, ਹਿਰਨ ਤਾਂ ਉਹਲੋਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅੱਗੇ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਬੈਠੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਕਿ ਰਿਸ਼ੀ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਇਧਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹਿਰਨ ਜਾਂਦਾ ਦੇਖਿਆ ਹੈ? ਪਰ ਉਹ ਬੋਲੇ ਨਹੀਂ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਬਾਰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ, ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਗੋਂ ਉਸਦਾ ਮਨ ਕ੍ਰੋਧਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਪਾਖੰਡੀ ਹੈ, ਬੁਲਾਇਆਂ ਵੀ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੱਪ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਨ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਨਾਲ ਚੁਕ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੁਕਟ ਉਤਾਰਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੜਾ ਉਗਰ ਪਾਪ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਵੈਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਸਤਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਉਹ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਕੋਈ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਅਕਾਰਨ ਵੈਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ਿਸ਼ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਿੰਗੀ ਰਿਸ਼ੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸੱਪ ਦਾ ਹਾਰ ਪਿਆ ਹੋਇਐ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਰਾਪ ਵਾਲਾ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੱਪ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਅੱਜ ਤੋਂ ਸੱਤਵੇਂ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸੱਪ ਡੰਗਣ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸ ਦਿਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਪਰੀਛਤ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਨੇਕ ਤੇ ਪਰਜਾਪਾਲਕ ਹੈ, ਇਹ ਉਸਨੇ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਟ ਵਿਚ ਕਲਜੁਗ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਾਉ ਹੁਣ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਰ ਦਿਓ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਸੁਕਦੇਵ ਮੁਨੀ ਜੀ ਤੋਂ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦਾ ਪਾਠ ਸਰਵਣ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਤਵੇਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਕਾਲ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ ਕਥਾ ਦਾ ਭੋਗ ਪਿਆ, ਫੁਲ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਤੇ ਜਦੋਂ ਫੁਲਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਚੁਕ ਕੇ ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਤਕਸ਼ਕ ਨਾਗ ਕੀੜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਫੁਲਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਾਉਂਦੀ

ਸਾਰ ਹੀ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਪਰੀਛਤ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਨ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ। ਸੋ ਇਹ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿਤੀ, ਉਸੇ ਦਾ ਕਾਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਪਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਯੁਗ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ, ਸਤਸੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ, ਤੇ ਤੇ ਯੁਗ ਦੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਤੇ ਦੁਆਪਰ ਯੁਗ ਦੀ ਸੌ ਸਾਲ ਦੀ ਤਪਸਿਆ ਦਾ ਫਲ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿਤ ਕਰਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕ ਘੜੀ ਦੇ ਸਤਸੰਗ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਰਿਆਇਤ (concession) ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅੰਧਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਭੁਲ-ਭੁਲਾਈਆਂ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਨਾਸਤਕ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਸਤਿਕ ਲਿਟੇਚਰ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰਬ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦੈ ਕਿ ਇਹ ਗਲਤ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ ਤੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਚੰਦਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਲੇ ਗ੍ਰਿਹਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹੈ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਧੂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾੜੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਸਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ, ਇਥੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਰ ਲਵੇ, ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲੇਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਸਤਕ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਲਿਟੇਚਰ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਐਵੇਂ ਬਾਤਚੀਤ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਿਚੇ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅੰਦਰੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਐਸਾ ਸੋਚ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰੀਏ।

ਐਸੇ ਲੋਗਨ ਸਿਉ ਕਿਆ ਕਰੀਐ ॥

ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀਏ ਭਗਤਿ ਤੇ ਬਾਹਜ ਤਿਨ ਤੇ ਸਦਾ ਡਰਾਨੇ ਰਹੀਐ ॥

ਪੰਨਾ - 332

ਜੋ ਲੋਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਇਓ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਵਿਹੁ ਦੇ ਟੀਕੇ ਹਨ; ਜਿਸ ਦੇ ਲੋਗ ਗਿਆ ਉਹ ਨਾਸਤਕ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਮੰਨਦੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬੜੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਕਹਿੰਦੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਈ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਸਤਿਕ ਬਿਰਤੀ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ। ਐਲਾਨ ਕਰ

ਦਿਤਾ ਕਿ ਰੱਬ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਹੀ ਰੱਬ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨੋ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰਾਜਾ ਹਾਂ, ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੰਗਣਾ ਹੈ ਮੈਥੋਂ ਮੰਗੋ, ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਐਸਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਰਸ ਬਦਲ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਆਸਤਿਕ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਉਲਟਾ ਅਸਰ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਇਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਐਸਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਬੱਘੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਹੇ ਰਾਮ! ਹੇ ਰਾਮ! ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ! ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ! ਐਸ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕੇਵਲ ਤੂੰ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੇਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਉਥੇ ਰੁਕ ਗਿਆ ਤੇ ਰਥਵਾਨ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸਵਾਰੀ ਰੋਕੋ। ਰਥ ਰੁਕ ਗਿਆ, ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਿਆ ਤੇ ਉਸ ਝੌਂਪੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁਛਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਿਸ ਆਸਰੇ ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ! ਐਸੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਐਸੀ ਕਿਹੜੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਸੀਂ ਮਿਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਬਰਤਨ ਬਣਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਵੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਅੱਗ ਲਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਬਰਤਨ ਪੱਕ ਜਾਣ। ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਮਿਆਉਂ-ਮਿਆਉਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਗਏ? ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬਿਲੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਆਪ ਕਰੋ, ਹੁਣ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਗਨੀ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਜੀ! ਮੌਤ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਰੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਬਿਨੁ ਸਾਸ ਤੇ ਰਾਖੈ ॥

ਪੰਨਾ - 277

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਆਵਾ ਬੋਲੋਗੇ, ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੋਲਿਓ ਮੈਂ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਲੁੰਗੜਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਆਵਾ ਖੁਲ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਦਿਨ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਠੰਢਾ ਹੋਇਆ ਆਵਾ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਬੱਚੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰਖਿਅਤ ਹਨ ਤੇ ਤੱਤੀ ਵਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕੌਤਕ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ

ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਜੀ ਨੇ ਆਤਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਕਰਕੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾਈ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹੋਰ ਗਹਿਰਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ। ਦੇਖਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਹਾਂ ਪਰ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ। ਕਰੋੜਾਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

ਕੋਟਨ ਮੈ ਨਾਨਕ ਕੋਊ ਨਾਰਾਇਣੁ ਜਿਹ ਚੀਤਿ॥ ਪੰਨਾ - 1427

ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਇਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ ਤੇ ਮਨ ਮੰਨਣ ਦੇ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਆ ਗਈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਕੂਲੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਪੜ੍ਹਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਫਜ਼ੂਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ-

ਪੜ੍ਹਨ ਪਠਾਇਆ ਚਾਟਸਾਲ ਪਾਯੈ ਚਿਤਿ ਹੋਆ ਅਹਿਲਾਦ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ 10/2

ਜਦੋਂ ਪਾਂਧਾ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਖੋ ਬੱਚਿਓ! ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਥਲ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੀ ਜਲ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੀ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹਨ, ਹਵਾ ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਲਤ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਐਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਇਕ ਮੰਡਲ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ - “ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ! ਇਥੇ ਪਾਣੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਕੀ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋ?” “ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।” “ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ?” “ਦੇਖੋ, ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।” “ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ?” “ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਸਬਕ ਸਿਖਿਆ ਹੈ।” ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸਬਕ ਹੈ?”

ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ -

ਜੈਸੇ ਜਲ ਤੇ ਬੁਦਬੁਦਾ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ ਨੀਤਿ॥

ਜਗ ਰਚਨਾ ਤੈਸੇ ਰਚੀ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਮੀਤਿ॥ ਪੰਨਾ - 1427

ਇਸ ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਇਥੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਇਥੇ ਕੀ ਮੁਨਿਆਦਾਂ ਤੇਗੀਆਂ,
ਪਾਣੀ ਦਿਆ ਬੁਲਬੁਲਿਆ -2, 2.**

**ਪਾਣੀ ਦਿਆ ਜੀ, ਬੁਲਬੁਲਿਆ -2, 2.
ਇਥੇ ਕੀ ਮੁਨਿਆਦਾਂ ਤੇਰੀਆਂ, .. -2.**

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਐਨਾ ਕੁ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਲ ਹਰ ਵਕਤ ਤਾਕ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਘਾਤ ਲਾ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ, ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ।

**ਦਿਨ ਤੇ ਪਹਰ ਪਹਰ ਤੇ ਘਰੀਆਂ ਆਵ ਘਟੇ ਤਨੁ ਛੀਜੇ ॥
ਕਾਲੁ ਅਹੇਰੀ ਫਿਰੈ ਬਧਿਕ ਜਿਉ ਕਹਹੁ ਕਵਨ ਬਿਧਿ ਕੀਜੇ ॥**

ਪੰਨਾ - 692

ਕਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਗੁਲੇਲਾ ਲੈ ਕੇ ਫਿਰ ਰਿਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਗੁਲੇਲਾ ਮਾਰਨਾ ਹੈ।

**ਕਾਲੁ ਬਿਆਲੁ ਜਿਉ ਪਰਿਓ ਡੋਲੈ ਮੁਖੁ ਪਸਾਰੇ ਮੀਤ ॥
ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਫੁਨਿ ਤੋਹਿ ਗ੍ਰਸਿ ਹੈ ਸਮਝਿ ਰਾਖਉ ਚੀਤਿ ॥**

ਪੰਨਾ - 631

**ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ ਕਾਲ ਨੇ ਗੁਲੇਲਾ ਤੇਰੇ ਮਾਰਨੈ,
ਚੋਗਾ ਚੁਗਦੇ ਦੇ -2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਚੋਗਾ ਚੁਗਦੇ ਦੇ -2, 2.
ਪਿਆਰੇ ਕਾਲ ਨੇ ਗੁਲੇਲਾ ਤੇਰੇ ਮਾਰਨੈ,...-2.**

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜਿਸਨੇ ਲਾਹਾ ਲੈ ਲਿਆ ਉਸ ਨੇ ਲੈ ਲਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਸਲਾਹਾਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤੜ੍ਹ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਲ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਪਰ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਪਰ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਉਪਰ ਭਰੋਸਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੇੜਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਮੁਹਾਰਨੀ ਉਚਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ, ਲਾਵਾਂ ਦੁਲਾਵਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗਣਿਤ ਵਿਚ ਪਹਾੜੇ ਆਦਿ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਜੋ ਮੁਹਾਰਨੀ ਉਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੁਝ ਉਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਯਾਦ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ-

**ਜਲੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਥਲੇ ਹਰਨਾਖਸ਼।
ਈਹਾਂ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਉਹਾਂ ਹਰਨਾਖਸ਼।**

ਹਰਨਾਖਸ਼ ਹੀ ਹਰਨਾਖਸ਼, ਉਸ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦੁਖਾਂ ਸੁਖਾਂ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਾਡੀ ਕਾਲ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇ, ਉਸੇ

ਨੇ ਹੀ ਜਲ ਥਲ ਪਰਬਤ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਕੂੜੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਕੁਝ ਇਸ ਭਾਵ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਜਲੇ ਹਰੀ॥ ਥਲੇ ਹਰੀ॥ ਉਰੈ ਹਰੀ॥ ਬਨੇ ਹਰੀ॥
ਗਿਰੇ ਹਰੀ॥ ਗੁਫੇ ਹਰੀ॥ ਛਿੱਤੇ ਹਰੀ॥ ਨਭੈ ਹਰੀ॥
ਈਹਾਂ ਹਰੀ॥ ਉਹਾਂ ਹਰੀ॥ ਜਿਮੀ ਹਰੀ॥ ਜਮਾਂ ਹਰੀ॥
ਅਲੇਖ ਹਰੀ॥ ਅਭੇਖ ਹਰੀ॥ ਆਦਿ.....ਆਦਿ.....॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੇ ਸਮੱਸਤਿ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ॥
ਨ ਘਾਟ ਹੈ ਨ ਬਾਢ ਹੈ, ਨ ਘਾਟਿ ਬਾਢਿ ਹੋਤ ਹੈ॥ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ
ਅਤੇ

ਕਹੂੰ ਫੁਲ ਹੈ ਕੈ ਭਲੇ ਰਾਜ ਫੁਲੇ॥
ਕਹੂੰ ਭਵਰ ਹੈ ਕੈ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਭੂਲੇ॥
ਕਹੂੰ ਪਵਨ ਹੈ ਕੈ ਬਹੇ ਬੇਗਿ ਐਸੇ॥
ਕਹੇ ਮੈ ਨ ਆਵੈ ਕਬੋਂ ਤਾਹਿ ਕੈਸੇ॥ ੧੨॥
ਕਹੂੰ ਨਾਦ ਹੈ ਕੈ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਬਾਜੇ॥
ਕਹੂੰ ਪਾਰਧੀ ਹੈ ਧਰੇ ਬਾਨ ਰਾਜੇ॥
ਕਹੂੰ ਮ੍ਰਿਗ ਹੈ ਕੈ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਮੋਹੇ॥
ਕਹੂੰ ਕਾਮੁਕੀ ਜਿਉ ਧਰੇ ਰੂਪ ਸੋਹੇ॥੧੩॥
ਨਹੀ ਜਾਨ ਜਾਈ ਕਛੁ ਰੂਪ ਰੇਖੰ॥
ਕਹਾਂ ਬਾਸ ਤਾ ਕੋ ਫਿਰੈ ਕਉਨ ਭੇਖੰ॥
ਕਹਾ ਨਾਮ ਤਾ ਕੋ ਕਹਾ ਕੇ ਕਹਾਵੈ॥
ਕਹਾ ਮੈਂ ਬਖਾਨੋ ਕਹੇ ਮੈ ਨ ਆਵੈ॥ ੧੪॥
ਨ ਤਾ ਕੋ ਕੋਈ ਤਾਤ ਮਾਤੰ ਨ ਭਾਯੰ॥
ਨ ਪੁਤੰ ਨ ਪੌਤੰ, ਨ ਦਾਯਾ ਨ ਦਾਯੰ॥
ਨ ਨੇਹੰ ਨ ਗੇਹੰ ਨ ਸੈਨੰ ਨ ਸਾਥੰ॥
ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜੰ ਮਹਾ ਨਾਥ ਨਾਥੰ॥ ੧੫॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

ਇਹ ਸਤਿ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਮੁਹਾਰਨੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦਿਬਜ ਨੇਤਰ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ -

ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਹਜੁਰਿ ਦੁਰਿ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਈ॥
ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੈ ਮਨ ਸਦਾ ਧਿਆਈ॥
ਈਤ ਉਤ ਨਹੀ ਬੀਛੁੜੈ ਸੋ ਸੰਗੀ ਗਨੀਐ॥
ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਜੋ ਨਿਮਖ ਮਹਿ ਸੋ ਅਲਪ ਸੁਖੁ ਭਨੀਐ॥

**ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ਅਪਿਆਉ ਦੇਇ ਕਛੁ ਉਨ ਨ ਹੋਈ॥
ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸੰਮਾਲਤਾ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ॥**

ਪੰਨਾ - 677

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਕੂੜ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਸ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕੋ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ -

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ॥

ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ॥ ਪੰਨਾ - 846

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਸੀ ਕਿ ਆਤਮਾ ਅਮਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੇਖ, ਭੇਖ, ਚਕਰ, ਚਿਹਨ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਆਤਮਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੇਲ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਾਰੀ ਕਿਰਿਆ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪਿ ਰਸੁ ਆਪੇ ਰਾਵਣਹਾਰੁ॥

ਆਪੇ ਹੋਵੈ ਚੋਲੜਾ ਆਪੇ ਸੇਜ ਭਤਾਰੁ॥

ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ॥

ਆਪੇ ਮਾਛੀ ਮਛਲੀ ਆਪੇ ਪਾਣੀ ਜਾਲੁ॥

ਆਪੇ ਜਾਲ ਮਣਕੜਾ ਆਪੇ ਅੰਦਰਿ ਲਾਲੁ॥

ਆਪੇ ਬਹੁਬਿਧਿ ਰੰਗੁਲਾ ਸਖੀਏ ਮੇਰਾ ਲਾਲੁ॥

ਨਿਤ ਰਵੈ ਸੋਹਾਗਣੀ ਦੇਖੁ ਹਮਾਰਾ ਹਾਲੁ॥

ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਨਕੁ ਬੇਨਤੀ ਤੂ ਸਰਵਰੁ ਤੂ ਹੰਸੁ॥

ਕਉਲੁ ਤੂ ਹੈ ਕਵੀਆ ਤੂ ਹੈ ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸੁ॥ ਪੰਨਾ - 23

ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤੋਂ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖਿੱਚ (gravity) ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਜਿਵੇਂ ਰੂੰਈ ਦਾ ਫੰਬਾ ਡਿਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਹੋਠਾਂ ਨੂੰ ਰਿੜ੍ਹਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਖਲਕਤ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਖੜ੍ਹੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦਾ ਰਾਖਾ ਰਾਮ ਆਪ ਹੋ ਗਿਆ।

ਧਾਰਨਾ - ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ,

ਹੋ ਗਿਆ ਆਪ ਪਿਆਰਾ -2, 2.

ਹੋ ਗਿਆ ਆਪ ਪਿਆਰਾ -4, 2.

ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ, -2.

ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਕਾ ਰਾਖਾ ਹੋਇ ਆਪ ਰਘੁਰਾਇਆ॥

ਪੰਨਾ - 1133

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜੋ ਰਾਖਾ, ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਤੋੜ ਦਿਤੀ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆ ਰਿਹੈ। ਸਾਰੇ ਉਤੋਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਆ ਰਿਹੈ ਪਰ ਐਨਾ

ਹੌਲੀ ਕਿ ਪੈਰਾਸੂਟ ਤੋਂ ਵੀ ਹੌਲੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਮ ਰਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਲਗਾ ਦਿਤੀ। ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬੱਚੇ ਹੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਲੋਕੀ ਦੇਖਣ ਗਏ ਸੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਉਚਾਰਣ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਆਪ ਦਾ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਐਸਾ ਨਾ ਰਹੇ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਭੈਅ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਨਾਲ ਵੀ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਐਸੀ ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ੁਅਰਤ ਨਾ ਕਰੇ, ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਥੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਹੀ ਉਲਟ ਖੇਡ ਹੋ ਗਈ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਤਾਂ ਗਿਰਿਆ ਹੀ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਾਲ ਤੇ ਉਠ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਾਰੀ ਰਿਆਇਆ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਰਾਮ ਰਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਲਗਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਬੋਲਦਾ ਸੀ, ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਬੋਲਦੀ ਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜਲੂਸ ਨਿਕਲਿਆ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਹੈਂ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬ ਦਿਓ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰੇ ਪੱਥਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਓ। ਪੱਥਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੇ ਗਏ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਜਿੰਨੇ ਪੱਥਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਪਾਣੀ ਦੇ ਉਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਰਿਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦੈ। ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਦੀ ਜੈ-ਜੈ ਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਲਾਦਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਫੇਰ ਬਚ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜਿੱਤ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਓ। ਅੱਗ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਂਬੜ ਮਚਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਅੱਗ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਾੜਿਆ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਦਲ ਦਿਤਾ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਤਾ।

**ਦੁਸਟ ਸਭਾ ਮਿਲਿ ਮੰਤਰ ਉਪਾਇਆ ਕਰਸਹ ਅਉਧ ਘਨੇਰੀ॥
ਗਿਰਿ ਤਰ ਜਲੁ ਜੁਆਲਾ ਭੈ ਰਾਖਿਓ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮਾਇਆ ਫੇਰੀ॥**

ਪੰਨਾ - 1165

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਫੇਰ ਦਿਤਾ।

**ਧਾਰਨਾ - ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਫੇਰ 'ਤਾ,
ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ -2, 2.
ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਲਈ -4, 2.
ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਫੇਰ 'ਤਾ,..... -2.**

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ -

**ਭੈ ਵਿਚਿ ਪਵਣੁ ਵਹੈ ਸਦਵਾਉ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਚਲਹਿ ਲਖ ਦਰੀਆਉ॥**

**ਭੈ ਵਿਚਿ ਅਗਨਿ ਕਢੈ ਵੇਗਾਰਿ॥
ਭੈ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਦਬੀ ਭਾਰਿ॥**

ਪੰਨਾ - 464

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭੈ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਹੁਕਮ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਚਲਣ ਲੱਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੌਰੰਗਾਬਾਦ ਵਾਲੇ ਜੋ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚੋਂ ਮਹਾਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਦਰਿਆ ਅਟਕ ਆ ਗਿਆ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇ ਛੇਤੀ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਇਹ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹ ਆ ਰਿਹੈ ਤੇ ਕੰਢਿਆਂ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ! ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਨ ਜਿੰਨਾ ਟਾਈਮ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਉਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਲੰਘਾ ਲਵੋ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਠੀਕ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਾਥੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਅਟਕ! ਭਾਈ ਅਟਕ ਜਾ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਤੇ ਇੰਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਗਿੱਟੇ-ਗਿੱਟੇ ਪਾਣੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਲੰਘਾ ਦਿਤੀ। ਇਕ ਚੁਰਾਸੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਪਲਟਨ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਨਾਸਤਕਾਂ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਠਾਣ ਲਈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿਛੋਂ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਾਬਾ ਹਾਥੀ ਤੇ ਪਾਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਦਰਿਆ ਵੀ ਕਦੀ ਕਹੇ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਝੰਡੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਹੁਣ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 24ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਦਰਿਆ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਐਨਾ ਹੀ ਵਾਅਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤੇ ਇਹ ਨਾਸਤਕ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੀ ਅੱਗੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇੰਨੀ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਛਲ ਆਈ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ! ਖਵਾਜਾ ਖਿਜਰ ਨੇ ਐਨੀ ਕੁ ਤਾਂ ਬਲੀ ਲੈਣੀ ਹੀ ਸੀ, ਇਹ ਨਾਸਤਿਕ ਬੰਦੇ ਸੀ, ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਸੀ। ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਸੀ ਕਿ ਦਰਿਆ ਆਪੇ ਉਤਰ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕਿਹਾ ਦਰਿਆ ਵੀ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੋਇਐ ਤੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਹੜ੍ਹ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਢਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਐ। ਆਪ ਜੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ, ਉਚੀ ਬਾਂਹ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਉਹ! ਦਰਿਆ -

ਕੰਧੀ ਵਰਣ ਨ ਢਾਹਿ ਤਉ ਭੀ ਲੇਖਾ ਦੇਵਣਾ॥ ਪੰਨਾ - 1382

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿਉਂ ਕੋਠੇ ਢਾਹ ਰਿਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਦਰਿਆ ਪਿਛੇ ਹਟ ਗਿਆ, ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਕਹਿੰਦੇ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਇਹ ਅਸੀਂ ਆਪ ਨਹੀਂ ਢਾਹ ਰਹੇ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੀ ਐਸਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਅੱਛਾ!

ਜਿਧਰਿ ਰਬ ਰਜਾਇ ਵਹਣੁ ਤਿਦਾਉ ਗੰਉ ਕਰੇ॥ ਪੰਨਾ - 1382

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਚੰਗਾ ਜੇ ਰੱਬ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਤੇਰਾ ਜੀ ਕਰਦੇ, ਉਧਰ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਹ।

ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਦੇ ਇਕ ਸੰਤ ਰਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਦਰਿਆ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਗਈ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ, ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਢਿਗਾਂ ਡਿਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਸੌ ਗਜ਼ ਅੱਗੇ ਵਧ ਆਇਐ, ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧ ਰਿਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਆ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਰੋਂਦੇ ਰਹੇ, ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਜਲਾ ਦਿਓ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਅੱਗ ਬੁਝੀ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਨੇ ਜਾਲ ਦਿਤਾ ਪਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰਖਿਅਤ ਰਹੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਠ ਕੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਨਾ ਹੋਵੋ। ਢਿਗ ਦੇ ਉਤੇ ਚੌਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਦਰਿਆ ਪਰ੍ਹੇ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਵਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਢਿਗ ਅੱਜ ਤਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਮਜ਼ਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਰਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਸੰਤ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਚਿਰਾ ਲਿਆ, ਪੁਠੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਵੀ ਲੁਹਾ ਲਈਆਂ ਤੇ ਬੰਦ-ਬੰਦ ਵੀ ਕਟਵਾ ਲਏ। ਜੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਜ਼ਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਐਨਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਰਮੱਦ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਰਮੱਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਾ ਮੁਗਲੀਆ ਖਾਨਦਾਨ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਕਿਵੇਂ? ਸਰਮੱਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਉਂਗਲੀ ਨੂੰ ਚੀਰਾ ਦੇ ਕੇ ਦੇਖ। ਜਦੋਂ ਚੀਰਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਵੀ ਉਂਗਲੀ ਤੇ ਖੂਨ ਚਲ ਰਿਹੈ। ਬੇਗਮਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸਭ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਖੂਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਸਭ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਖੂਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਖੀਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸਾਂਈ! ਤੇਰਾ ਅਜੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਨਹੀਂ ਟੁਟਿਆ? ਕਹਿੰਦਾ ਤੂੰ ਚਮੜਾ ਚਾਹੁੰਨੈ ਸਾਡਾ? ਲੈ ਆ ਫੜ੍ਹ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ -

..... **ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮਾਇਆ ਫੇਰੀ॥ ਪੰਨਾ - 1165**

ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਮਜ਼ਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ, ਜਿਹਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰਾਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਆਪਣਾ ਵਾਰ ਕਰੇ।

**ਧਾਰਨਾ - ਜਲ ਡੋਬੇ ਨਾ ਅਗਨੀ ਸਾੜੇ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ - 2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ -2, 2.
ਜਲ ਡੋਬੇ ਨਾ ਅਗਨੀ ਸਾੜੇ,-2**

**ਜਲ ਅਗਨੀ ਵਿਚਿ ਘਤਿਆ ਜਲੇ ਨ ਡੁਬੈ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 10/2**

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਤਤੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਸ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਸੀ। ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਸੀ, ਸੱਪਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਅੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਉਸ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਰਾ ਦਿਤਾ, ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਕੂੜ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਛੱਡ ਕੇ ਸੱਚ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾ ਲਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਸਮਰਾਟ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਵਰ ਮਿਲ ਚੁਕੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੀ ਪਰਜਾ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇਖੇ, ਹੋਰ ਈਸ਼ਵਰ ਕੇਵਲ ਕਲਪਤ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹਾਂ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਸੰਡਾ ਤੇ ਮਾਰਕਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਸੁਣਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਝੂਠੀ ਗੱਲ ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਵਾਂ? ਕੀ ਇਹ ਧਰਤੀ, ਚੰਦ, ਤਾਰੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬਣਾਏ ਹਨ? ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਹੈ? ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸਨ। ਸੋ ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਵਲੋਂ ਬੋਧਿਆ ਹੋਇਆ ਕੂੜ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

**ਧਾਰਨਾ - ਸਿਮਰੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ,
ਮਨ ਵਿਚ ਸਿਮਰੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਸਿਮਰੇ - 2, 2.
ਮਨ ਵਿਚ ਸਿਮਰੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਸਿਮਰੇ - 2, 2.
ਸਿਮਰੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ.....-2**

ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੈਥਰੀ ਵਿਚ ਬੋਲ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਮਧਮਾ ਵਿਚ ਜਪਣਾ, ਪਸੰਤੀ ਵਿਚ ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਪਰਾ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਜੋ ਨਾਭੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸੁਣਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹਰ ਵਕਤ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਸੰਡਾ ਤੇ ਮਾਰਕਾ ਦੋਵੇਂ ਉਸਤਾਦ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ

ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਲਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਛੱਡੇ ਜਾਂ ਮ੍ਰਿਤੂ ਦੰਡ ਦੇਵੇ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮੰਤਕ ਨਾ ਚਲਦੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ ਕਿ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦਾ ਜੋ ਫਲਸਫਾ ਹੈ ਉਹ ਸਤਿ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਯਾਦ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਣੀ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪ ਰਚੇ ਰਹਿਣਾ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਕਰਮ, ਉਪਾਸਨਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਤਿੰਨ ਮਾਰਗ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਪਾਸਨਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਧਿਆਨ - ਪ੍ਰਤੀਕ, ਸੰਪਤ, ਅਹੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਵਸਾਉਣਾ, ਮਨ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਫੂਰ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਫੇਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਨਰ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਾਚਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਅਹੰਬ੍ਰਹਮਅਸਵੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਟਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੀਵ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਹੋਂਦ ਉਸਦੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਚਿਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕੇਵਲ ਵਾਚ ਗਿਆਨੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਜੋ ਗਿਆਨ ਹੈ ਇਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਤੀ ਤੇ ਮਾਇਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਸਤ੍ਰੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੋਹ ਸਕਦੀ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਅੰਦਰ ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗਿਣੀ ਹੈ -

ਭਗਤਿ ਨਵੈ ਪਰਕਾਰਾ ॥ ਪੰਡਿਤੁ ਵੇਦੁ ਪੁਕਾਰਾ ॥ ਪੰਨਾ - 71

ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ ਭਗਤੀ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਧਾਨਾ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥

ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ

ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਾਇਦਾ ॥

ਪੰਨਾ - 1075

ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਕੁੰਜ ਦੀ ਸਿਮਰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੱਚੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ-

ਉਡੇ ਉਡਿ ਆਵੈ ਸੈ ਕੋਸਾ ਤਿਸੁ ਪਾਛੈ ਬਚਰੇ ਫਰਿਆ ॥

ਤਿਨ ਕਵਣੁ ਖਲਾਵੈ ਕਵਣੁ ਚੁਗਾਵੈ ਮਨ ਮਹਿ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿਆ॥

ਪੰਨਾ - 10

ਉਹ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਰ ਵਕਤ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਨਵ ਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ

ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 649

ਸਰਵਣ ਭਗਤੀ, ਅਰਦਾਸ ਭਗਤੀ, ਨਮਸਕਾਰ ਭਗਤੀ, ਅਰਚਣ, ਪੂਜਾ, ਦਾਸਾ ਭਾਵ, ਮਿਤ੍ਰ ਭਾਵ ਆਦਿ ਭਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਫਲ ਲਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਾਚ ਕਹੈ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ

ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ॥

ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵਿਚੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪਰਾ ਤੋਂ ਅਪਰਾ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਪੁਜ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ॥

ਈਘੈ ਨਿਰਗੁਨ ਉਘੈ ਸਰਗੁਨ

ਕੇਲ ਕਰਤ ਬਿਚਿ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ॥

ਨਗਰ ਮਹਿ ਆਪਿ ਬਾਹਰਿ ਫੁਨਿ ਆਪਨ

ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ਸਗਲ ਬਸੇਰਾ॥

ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਜਨੁ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਇਆ

ਕਹ ਕਹ ਠਾਕੁਰੁ ਕਹ ਕਹ ਚੇਰਾ॥

ਪੰਨਾ - 827

ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਚੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੈਅ ਹੁੰਦਾ ਤਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਗਤੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਭਗਤ ਦੋ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਪਰਦਿਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਤਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਭਰਮ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਸੀ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਕਰਕੇ ਸੱਪ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਰੜੇ ਵਿਚ ਚਮਕਦਾ, ਲਹਿਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰੇਤਾ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਫੇਰ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਪ ਵਿਚ, ਜੋ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਚਾਂਦੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਪੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਨ ਪੱਖ ਵਿਚ ਇਸ ਮੰਜਲ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਏ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ

ਤੌਰ ਉਪਰ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ
ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ
ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥
ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੇ
ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੋਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥
ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ
ਬਹਦਿਆ ਉਠਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਜੋ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਏ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ
ਸੋ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ
ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਾਵੈ ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੁੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖੁ ਕੀ
ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥

ਪੰਨਾ - 305

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਉਦਮ ਕਰਨਾ ਆਵੱਸ਼ਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਤਮ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਵੀ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਜਲਵਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਅੱਗ ਸਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਘਿਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅਤੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਇਕ ਰਸ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਸਭੁ ਧਰਮੁ ਹੈ
ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਸਚੇ ਕੀ ਵਿਚਿ ਜੋਤਿ ॥
ਗੁਹਜ ਰਤਨ ਵਿਚਿ ਲੁਕਿ ਰਹੇ
ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਕੁ ਕਢੈ ਖੋਤਿ ॥
ਸਭੁ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਛਾਣਿਆ
ਤਾਂ ਇਕੁ ਰਵਿਆ ਇਕੋ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ॥
ਇਕੁ ਦੇਖਿਆ ਇਕੁ ਮੰਨਿਆ
ਇਕੋ ਸੁਣਿਆ ਸ੍ਰਵਣ ਸਰੋਤਿ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਤੂ
ਸਚੁ ਸਚੇ ਸੇਵਾ ਤੇਰੀ ਹੋਤਿ ॥

ਪੰਨਾ - 309

ਇਸੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ, ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸਾਧਨਾ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥

ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ਼ਾਮੁ ॥

ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦੁ ॥

ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦੁ ॥

ਪੰਨਾ - 293

ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅਮਰ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਮਨੁਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਭਰਮ ਦੀ ਦੀਵਾਰ, ਹਉਮੈ ਦੀ ਕਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ ਮਨੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਜਿਉ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਰਗੁ ਨ ਜਾਣੈ ਭ੍ਰਮਦਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਜਿ ਬਿਖੁ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਖੁਆਇਆ ॥ ਪੰਨਾ - 644

ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜਾਚ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਘਟ ਘਟ ਵਿਚ ਵਸ ਰਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣਾ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ -

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੁੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ

ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥

ਪੰਨਾ - 305

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਤਿ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਲਈ ਕੁਝ ਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਜੀਵ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕੂੜ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀਆਂ ਜਾਨਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਵਸਤਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਛਿਨ ਭੰਗਰ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਫੇਰ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕੂੜ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਰਾਜਾ, ਕੀ ਪਰਜਾ, ਮੰਡਪ, ਮਾੜੀਆਂ, ਰੁਪਿਆ, ਪੈਸਾ, ਸੋਨਾ, ਰੇਸ਼ਮ ਵਰਗੇ ਕੀਮਤੀ ਕਪੜੇ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਬੰਧ, ਪੁਤਰ, ਧੀਆਂ ਸਾਰੇ ਕੂੜ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਥੇ ਜੋ ਸਤਿ ਹੈ ਉਹ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਕੂੜ ਉਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਕੂੜ ਦੇ ਨਾਲ ਨੇਹੇਂ ਲਗਣ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਭੁੱਲ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਕਰਤਾਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਰਚਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪ ਹੀ ਇਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋਇਆ। ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਖਪ ਗਏ ਪਰ ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾ ਆਈ। ਫੇਰ ਕਿਸ ਨਾਲ

ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਇਥੇ ਥਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਪਰ ਇਹ ਕੂੜ ਐਨਾ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਵੀ ਛਿੱਕੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੂੜ ਨੇ ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਡੋਬ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਥੇ ਕੋਈ ਸਤਿ ਹੈ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਵਸਤੂ ਸਤਿ ਨਹੀਂ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜੀਵ ਭਾਵ ਭੀ ਕੂੜਾ ਹੈ, ਇਕ ਭ੍ਰਾਂਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ ਭਾਵ ਮਿਥਿਆ ਹੈ, ਸਤਿ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਹਨ। ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕੂੜ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

**ਕੂੜ ਰਾਜਾ ਕੂੜ ਪਰਜਾ ਕੂੜ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥
 ਕੂੜ ਮੰਡਪ ਕੂੜ ਮਾੜੀ ਕੂੜ ਬੈਸਣਹਾਰੁ ॥
 ਕੂੜ ਸੁਇਨਾ ਕੂੜ ਰੁਪਾ ਕੂੜ ਪੈਨਣਹਾਰੁ ॥
 ਕੂੜ ਕਾਇਆ ਕੂੜ ਕਪੜ ਕੂੜ ਰੂਪੁ ਅਪਾਰੁ ॥
 ਕੂੜ ਮੀਆ ਕੂੜ ਬੀਬੀ ਖਪਿ ਹੋਏ ਖਾਰੁ ॥
 ਕੁੜਿ ਕੁੜੈ ਨੇਹੁ ਲਗਾ ਵਿਸਰਿਆ ਕਰਤਾਰੁ ॥
 ਕਿਸੁ ਨਾਲਿ ਕੀਚੈ ਦੋਸਤੀ ਸਭੁ ਜਗੁ ਚਲਣਹਾਰੁ ॥
 ਕੂੜ ਮਿਠਾ ਕੂੜ ਮਾਖਿਓ ਕੂੜ ਡੋਬੇ ਪੂਰੁ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਵਖਾਣੈ ਬੇਨਤੀ ਤੁਧੁ ਬਾਝੁ ਕੁੜੈ ਕੁੜੁ ॥**

ਪੰਨਾ - 468

ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸਦਾ ਸਾਧਨ ਪੱਖ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਅਨੁਭਵ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਨਾਲ ਜੋ ਕੂੜ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਅੰਦਰ ਮੈਲ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਤਨ ਦੀ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਕੇ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਪਰਿਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਦਿਆਲੂ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ, ਰਹੀਮ ਹੈ, ਕਰੀਮ ਹੈ, ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜੜੁ ਤੜੁ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ ॥ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਵੇਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਸੱਚ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸੁਣਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਕੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਲਗੇਗਾ ਅਤੇ ਜੀਅ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਐਨਾ ਕਰਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਉਤਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਦੇਵਾਂ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗੋਬਿੰਦ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਅੱਲਾਹ, ਰਾਮ, ਕਰੀਮ, ਰਹੀਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਵੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਿੱਤ ਖਿੜ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਿਸਨੂੰ ਮੋਖ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ

ਜਾਨਣ ਲਈ ਸੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਬਖੀਲੀ ਆਦਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਭੱਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਹਨ ਉਹ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਟਿਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਵਾਹ ਕੇ, ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕਰਤੇ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਜਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਹਾਲੀ ਬਣਾਵੇ, ਕਿਰਸਾਨ ਬਣਾਏ, ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤਨ ਨੂੰ ਖੇਤ ਬਣਾਏ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਬੀਜ ਪਾਵੇ। ਉਸ ਉਪਰ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਸੁਹਾਗਾ ਦੇਵੇ, ਪੰਜਾਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰਿਆਂ, ਪੰਜਾਂ ਕਰਮ ਇੰਦਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਯਥਾ ਲਾਭ ਸੰਤੁਸ਼ਟੇ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕੂੜ ਕਬਾੜ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਦੀਣ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੇ ਖੁਰਪੇ ਵਗ਼ੈਰਾ ਲੈ ਕੇ ਚੁਣ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਸੱਚੇ ਵਲ ਵਧਾਂਗੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੱਚ ਦੀ ਖੇਤੀ ਲਹਿਲਹਾ ਕੇ ਐਨਾ ਫਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਥਾਂ ਉਤੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੁਲਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਲਈ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ, ਤੱਤ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਸੰਸਾਰ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੇ ਉਸਤਾਦ, ਮਾਸਟਰ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਆਪ ਵੀ ਡੁਬਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਡੋਬ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਖਤ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ -

ਕਬੀਰ ਮਾਇ ਮੁੰਡਉ ਤਿਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਾ ਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ॥
ਆਪ ਡੁਬੇ ਚਹੁ ਬੇਦ ਮਹਿ ਚੇਲੇ ਦੀਏ ਬਹਾਇ॥ ਪੰਨਾ - 1370

ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੱਚੀ ਸਿਖਿਆ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਤਿ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕੋ ਆਤਮਾ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਰੰਗ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੇਲ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਖੇਲ ਉਸ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜੀਵ ਦਾ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੇ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਏਕ ਮੂਰਤ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ॥
ਖੇਲ ਖੇਲ ਅਖੇਲ ਖੇਲਨ ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰ ਏਕ॥ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਸੱਚੀ ਸਿਖਿਆ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਨਿਹਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਦਇਆ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕੁਝ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਮਿਤ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਜਗਿਆਸੂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਤੀਰਥ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ

ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਤਰਫ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਾ ਦੇ ਤੀਰਥ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰੇ। ਪਰ ਇਹ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਉਸ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਚਿੰਤਨ, ਸਵੈ ਸਰੂਪ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਲਈ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਿਹੁ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਪੂਰਨ ਦਵਾਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਸੱਚ ਹੋਵੇ ਉਹ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਰਿਦੈ ਸਚਾ ਹੋਇ ॥
ਕੂੜ ਕੀ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਤਨੁ ਕਰੇ ਹਛਾ ਧੋਇ ॥
ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਚਿ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥
ਨਾਉ ਸੁਣਿ ਮਨੁ ਰਹਸੀਐ ਤਾ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥
ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਜੁਗਤਿ ਜਾਣੈ ਜੀਉ ॥
ਧਰਤਿ ਕਾਇਆ ਸਾਧਿ ਕੈ ਵਿਚਿ ਦੇਇ ਕਰਤਾ ਬੀਉ ॥
ਸਚੁ ਤਾ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਿਖ ਸਚੀ ਲੇਇ ॥
ਦਇਆ ਜਾਣੈ ਜੀਅ ਕੀ ਕਿਛੁ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਕਰੇਇ ॥
ਸਚੁ ਤਾਂ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਆਤਮ ਤੀਰਥਿ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸੁ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਨੋ ਪੁਛਿ ਕੈ ਬਹਿ ਰਹੈ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸੁ ॥
ਸਚੁ ਸਭਨਾ ਹੋਇ ਦਾਰੁ ਪਾਪ ਕਢੈ ਧੋਇ ॥
ਨਾਨਕੁ ਵਖਾਣੈ ਬੇਨਤੀ ਜਿਨ ਸਚੁ ਪਲੈ ਹੋਇ ॥

ਪੰਨਾ - 468

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਵੇਕ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਰੂਪੀ ਸਤਿਸੰਗ ਵੱਡਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤਤਿਕਸ਼ਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮ ਅਤੇ ਦਮ ਕਰਕੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾ ਮਨ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਕ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਧਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਜਾਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਲੁਭਾਏਮਾਨ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਣਾ, ਜੇ ਆਵੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਾਉਣਾ। ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਨ-ਅਪਮਾਨ, ਦੁਖ-ਸੁਖ, ਨਿੰਦਿਆ-ਉਸਤਤਿ, ਹਾਨ-ਲਾਭ ਨੂੰ ਸਹਿਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਗਰਮੀ,

ਸਰਦੀ ਤੋਂ ਨਾ ਘਬਰਾਉਣਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ -

ਸ਼ਮ ਦਮ ਸ਼ਯਾ ਤੀਸਰੀ ਸਮਾਧਾਨ ਉਪਰਾਮ॥
ਫਨੀ ਤਿਤੀਕਸ਼ਾ ਜਾਨਿਏਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਯਹ ਨਾਮ॥
ਮਨ ਵਿਸ਼ਯਨ ਤੇ ਰੋਕ ਨੋਂ ਸ਼ਮ ਤਿਹਿੰ ਕਹਤ ਸੁਧੀਰ॥
ਇੰਦ੍ਰਯਗਣ ਕੋ ਰੋਕਨੋਂ ਦਮ ਭਾਖਤ ਬੁਧ ਵੀਰ॥ ਵਿਚਾਰ ਸਾਗਰ

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅੰਤਰੰਗ ਸਾਧਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਤਰੰਗ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਗੁਰੂ ਵਾਕ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਅਤੇ ਸਤਿ ਜਾਣ ਕੇ ਮੰਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਤਿ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਤੱਤ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਆਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਇਹ ਚਾਰ ਸਾਧਨ ਸੁਣਨਾ, ਮੰਨਣਾ, ਨਿਧਿਆਸਣ ਅਤੇ ਤੱਤ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣਾ ਅੰਤਰੰਗ ਸਾਧਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਤੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ, ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਭਾਵ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇਖਣਾ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁਕਮ ਹਨ ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਦੂਜੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ., ਡੀ.ਲਿਟ. ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਕੋਰਸ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ -

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ
ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ॥
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ
ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਵੈ॥ ਪੰਨਾ - 305

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਟਿਕੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਜਾਗੋ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਧਨ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ -

ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਮਨ ਤਨ ਭਏ ਅਰੋਗਾ॥
ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਲਾਥੇ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭਲੇ ਸੰਜੋਗਾ॥ ਪੰਨਾ - 611

ਵੈਸੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਰਾਤ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੌਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਕੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਭਿੰਨੀ ਰੈਨੜੀਐ ਚਾਮਕਨਿ ਤਾਰੇ॥
ਜਾਗਹਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ॥
ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਹਿ ਅਨਦਿਨੋਂ॥
ਚਰਣ ਕਮਲ ਧਿਆਨੁ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਇਕੁ ਖਿਨੋਂ॥
ਪੰਨਾ - 459

ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਲਈ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੌਣ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਤ ਦੇ ਆਰਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰਸ ਦੀਆਂ ਝਰਨੂਟਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰੇ ਜਗਿਆਸਿਆਂ ਦੇ ਸਾਂਗੇ ਪਾਂਗ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਚਰਣ ਕਮਲ ਧਿਆਨੁ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਇਕੁ ਖਿਨੋ ॥
ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਬਿਕਾਰੁ ਮਨ ਕਾ ਕਲਮਲਾ ਦੁਖ ਜਾਰੇ ॥
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਹਰਿ ਦਾਸ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ॥**

ਪੰਨਾ - 459

ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥

ਪੰਨਾ - 305

ਸੋ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਉਦਮ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਆਤਮ ਤੀਰਥ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬਾਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰੀਰ ਕੇਵਲ ਨਹਾਉਣ ਨਾਲ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਮਨ ਵਿਚ ਮੈਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਧੋਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ ਤਨਿ ਧੋਤੈ ਮਨੁ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇ ॥

ਪੰਨਾ - 558

ਮਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਪਣਾ ਮਨ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਅਤੇ ਇਹ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਇਹ ਆਤਮਾ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ। ਫਿਰ ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ

ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਦੋਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥

ਪੰਨਾ - 305

ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਅਤੇ ਦੋਖ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਰਤੀਆਂ ਖਿੰਡਣ ਲਗ ਜਾਣ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਦਿਨ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਧੰਦਿਆਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਰੀਪੂਰਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਥਾਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਇਹ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦਾ ਧਿਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਫਿਰਿ ਚੜੈ ਦਿਵਸੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵੈ

ਬਹਦਿਆ ਉਨਦਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥

ਪੰਨਾ - 305

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ

ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮੰਨਨ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਉਚੀ ਲੰਘ ਗਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਵੈ ਸਰੂਪ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰੇ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸਿਮਰਨ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਯਾਦ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨੇ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਚੀ ਬੋਲ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਮਧਮਾ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਮਧਮਾ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਖਰੀ ਨਾਲੋਂ 10 ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਟਿਕਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਫਲ ਵੀ 10 ਗੁਣਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਭਿਆਸ ਹੋਰ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹੀ ਨਾਮ, ਬਿਨਾਂ ਜੀਭ ਹਿਲਾਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਧੁਨੀ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਦੂਸਰਾ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਅ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤਕ ਧੁਨਾਂ ਰਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਝਰਨੂਟਾਂ ਛਿੜਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਐਨਾ ਅਨੰਦ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਜੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਗਿਆਸੂ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਉਚਾਈ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸੁਰਤ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਸੰਤੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਬੈਖਰੀ ਨਾਲੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾਂ ਵਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਾਨਿ ਕਿ ਬੈਖਰੀ ਵਿਚ ਸੌ ਵਾਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੋਲ ਕੇ ਅਤੇ ਪਸੰਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਹੋਰ ਡੂੰਘਿਆਈ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਤਿ ਮਿੱਠੀ ਧੁਨ ਅੰਦਰ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਧੁਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਰਤੀ ਅੰਤਰਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਫਿਕੀ ਬਿਰਤੀ, ਫਿਕੇ ਕੰਮ ਬਿਲਕੁਲ ਫਿੱਕੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਪਰ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਧੁਨ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ॥

ਪੰਨਾ - 879

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਉਥੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ

ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਧਦਾ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਜ਼ਰ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ? ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ, ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਭੁੱਲ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਖਿਚੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਲੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੋਂ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰਕ ਝਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋਵਾਂ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਦੇ ਰਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਾਂ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਜਾਪ, ਮਾਨਸਕ ਜਾਪ ਅਤੇ ਸ੍ਵਾਸ ਦਾ ਜਾਪ, ਸੁਰਤ ਦਾ ਜਾਪ ਵਖਰੀਆਂ ਵਖਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸ੍ਵਾਸ ਦੇ ਨਾਮ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ॥
ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ ॥**

ਪੰਨਾ - 295

ਮਾਨਸਕ ਜਾਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਸ੍ਵਾਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ 21000 ਵਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸ੍ਵਾਸ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਗਤੀ ਉਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੰਨ ਵੀ ਘੱਟ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭੀ ਮੱਧਮ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੱਕ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਮ ਅੰਤਲੇ ਸ੍ਵਾਸ ਤੇ ਜਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ; ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ, ਕੰਨ, ਜੀਭ ਆਪਣੀ ਕਿਰਿਆ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਦਮੀ ਬੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹੱਥ, ਪੈਰ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਕੇਵਲ ਸ੍ਵਾਸ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸ੍ਵਾਸ ਉਪਰ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਛੁਟ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੀਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਐਸਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮਤ ਹੈ -

**ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ਸਿਮਰੈ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ ॥
ਬਦਤਿ ਤਿਲੋਚਨੁ ਤੇ ਨਰ ਮੁਕਤਾ ਪੀਤੰਬਰੁ ਵਾ ਕੇ ਰਿਦੈ ਬਸੈ ॥**

ਪੰਨਾ - 526

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜਾਮਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ -

**ਅਜਾਮਲ ਕਉ ਅੰਤ ਕਾਲ ਮਹਿ ਨਾਰਾਇਣ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥
ਜਾਂ ਗਤਿ ਕਉ ਜੋਗੀਸਰ ਬਾਛਤ ਸੋ ਗਤਿ ਛਿਨ ਮਹਿ ਪਾਈ ॥ ਪੰਨਾ - 902**

ਅਜਮਲ ਭਾਵੇਂ ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਡਰ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਡਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਤਵੇਂ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਨਾਰਾਇਣ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਦਿਤੀ ਪਰ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲ ਚਲੀ ਗਈ। ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਨਾਰਾਇਣ ਚੇਤੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਤਮ ਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਅਜਮਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀਨੀ ਕਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਲਾਰੇ॥

ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਇ ਭਾਵਨੀ ਜਮਕੰਕਰ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ॥

ਪੰਨਾ - 981

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਬੈਖਰੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਸੁਰਤ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਮਾਨਸਕ ਜਾਪ ਕਰਨਾ, ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਜਪਣਾ, ਰੋਮ ਰੋਮ ਤੋਂ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ। ਇਕ ਲਿਵ ਲੱਗੀ ਰਹਿਣੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਪੰਛੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਨੀ -

ਹਰਹਟ ਭੀ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਬੋਲਹਿ ਭਲੀ ਬਾਣਿ॥

ਪੰਨਾ - 1420

ਸੋ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਮਾਨਸਕ ਨਾਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜਪਦੇ ਸਨ -

ਸਿਮਰੈ ਮਨ ਵਿਚਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗਾਵੈ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦ ਨਾਦ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/2

ਸਿਮਰਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਡੀ ਸੁਰਤ ਨਿਰੰਤਰ, ਬਿਨਾਂ ਵਿਥ ਪੈਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਉਤੇ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਅਸਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਇਕ ਤਾਂ ਪਰੀਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤ ਹੈ ਜੋ ਕਣ ਕਣ ਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਰਾਹੀਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਪ੍ਰਾਣ, ਮਨ ਚਿੰਤ, ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਅਹੰਭਾਵ ਹੈ, ਪ੍ਰਮ ਜੋਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅੰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਵਜੂਦ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਨਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੱਕ ਨਾਲ ਸੁੰਘੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਆਦ ਪਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਨ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਲ ਝੁਕਾਅ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹਨ, ਸੂਖਮ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਜੋਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣਾ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਅੰਸ, ਬ੍ਰਹਮ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ, ਸ਼ਬਦ ਅੱਖਰ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਵਜੂਦ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ

ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਸਾਰਾ ਉਸ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਣੂ ਖੇਰੂ ਖੇਰੂ ਹੋ ਕੇ ਖਿੰਡ ਜਾਣ ਪਰ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਬਾਹਰਮੁਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਰੰਗ, ਆਸਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਿਪਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਾਵੇਂ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਦੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਘਿਉ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਗਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁਖਸ਼ਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਮਨ ਵਿਚ ਠਹਿਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ; ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੂਝ ਜੇ ਰਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਸ ਦੇਹੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਹੰਭਾਵ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਸੂਝ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੀਵ ਜਾਂ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਈ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਗੋੜੇ ਖਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ ਇਹ ਹਰ ਵਾਰੀ ਹਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰੂਪ ਬਦਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਪੱਕੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ ਅਮਰ ਜੋਤ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਲੱਛਣ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਏਕੰਕਾਰ ਕਹਿ ਕੇ ਮੂਲਮੰਤਰ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਹਨ -

**ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥**

ਜਪੁ ॥ ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥

ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥

ਪੰਨਾ - 1

ਸਰੀਰਕ ਸੂਝ ਨੂੰ ਅਹੰਭਾਵ ਨੇ ਇਸ ਪਰਮ ਜੋਤੀ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਤਿ ਹੈ, ਚਿਤ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਾ ਪਿਆਰ ਹੈ। 'ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਹੈ, ਉਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਤੇ ਜਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਗ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਪ, ਅੱਗ ਵਗੈਰਾ ਜਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਇਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ, ਕਿਤੇ ਪੁੱਠੇ ਲਟਕ ਕੇ, ਭੁੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ, ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ, ਭੁੱਖ, ਦੁਖ ਕੱਟ ਕੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਸਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਠ ਯੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਛੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅੰਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 'ਧੋਤੀ' ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਕਿ ਚਾਰ ਉਂਗਲ ਕਪੜਾ 22 ਫੁੱਟ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਤਕ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਫੁੱਟ ਕਪੜਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗਲ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਲੰਘਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। 22 ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਪੜਾ ਲੰਘਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਸਿਰਾ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਦੇ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋ ਕੇ ਸਾਫ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਕ੍ਰਿਆ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਨੇਤੀ' ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸੂਤ ਦਾ ਡੋਰਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੱਕ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੀਂ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ, ਦੋਹਾਂ ਸਿਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਦੁਧ ਰਿੜਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿੜਕ ਕੇ ਨੱਕ ਸਾਫ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਬਸਤੀ' ਹੈ। ਇਹ ਨਰਮ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੇਠੋਂ ਪੇਟ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਲਮੂਤਰ ਦੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਸਾਫ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੌਥੀ ਕਿਰਿਆ ਨਿਉਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੇਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਸਾਹ ਖਿੱਚ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਘੁੰਮਾਉਣਾ ਜਿਵੇਂ ਦੁਧ ਰਿੜਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਧੌਂਕਣੀ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਹਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼ ਸ਼ਾਸ ਹਿਲਾ ਕੇ ਸ਼ਾਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਛੇਵਾਂ ਸਾਧਨ ਤ੍ਰਾਟਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਕਾਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਵਲ ਬਗੈਰ ਅੱਖ ਝਪਕੇ ਟਿਕਟਿਕੀ ਲਗਾ ਕੇ ਝਾਂਕਣਾ, ਜਦੋਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਿਸਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਕੇਵਲ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਾਟਕ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਨੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੂਰਜ ਵਲ ਝਾਂਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋਤੀ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੇਚਕ, ਪੂਰਕ, ਕੁੰਭਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ - ਛੋਟਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਕ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਨ। ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਬੰਦਾ ਆਚਾਰ, ਵਿਚਾਰ, ਅਹਾਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦਿਮਾਗ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਝਾਲ ਨਹੀਂ ਝੱਲ ਸਕਦੇ ਸਨ ਜੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਹੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਵੇ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਦਿਮਾਗੀ ਮਰੀਜ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਲਿਜਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਕਿਰਿਆ ਕੁਝ ਸੁਲਝੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਕੁੰਡਲਨੀ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ। ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਨਾੜੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਜਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਲੌਕਿਕ ਬਲ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪੂਰਾ ਉਸਤਾਦ ਜੋ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤ ਕੇ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਹਰ ਵਕਤ ਨਿਗ੍ਰਾ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਹੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਗ

ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਭੁਜੰਗਾ ਨਾੜੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੁਲ੍ਹਣ ਪਿਛੋਂ ਸ਼੍ਰੀਸ ਗੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲਾ ਛੇਕ ਜੋ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸ਼੍ਰੀਸ ਦੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਸ ਉਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮੂਲਧਾਰ ਚੱਕਰ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼੍ਰੀਸ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਿਆਂ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਿਆਂ ਸਵਾਧਿਸ਼ਠਾਨ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕਾਮ ਕੁੰਡੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਮਣੀਪੂਰਕ ਚੱਕਰ ਹੈ, ਚੌਥਾ ਅਨਾਹਤ ਚੱਕਰ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਕਉਡੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਪੰਜਵਾਂ ਗਲ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੁਧ ਚੱਕਰ ਹੈ, ਛੇਵਾਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਨੱਕ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿਚ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਡ ਅੱਡ ਪੱਤੀਆਂ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਰੰਗ ਦੇ ਫੁਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਕਲਪਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਉਲਟਤ ਪਵਨ ਚਕ੍ਰ ਖਟੁ ਭੇਦੇ ਸੁਰਤਿ ਸੁੰਨ ਅਨਰਾਗੀ॥

ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ਮਰੈ ਨ ਜੀਵੈ ਤਾਸੁ ਖੋਜੁ ਬੈਰਾਗੀ॥ ਪੰਨਾ - 333

ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਮੰਡਲ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹੰਸਰਾਰ ਦਲ ਕਮਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਤਕ ਪਵਨ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਰੋਕ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਆਦਮੀ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼੍ਰੀਸ ਅੰਦਰ ਰੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਵਨ ਉਲਟਾ ਕੇ ਛੇ ਚੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਬੋਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਇਕ ਲੰਮਾ ਰਸਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੀਟੀ ਮਾਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਯੋਗ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰਨ ਵਿਹਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਚਾਅਪੁਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਬਿਲਕੁਲ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਸੰਜਮ ਦੀ ਅਤੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਸਮ ਤੇ ਦਮ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਉਚਾ ਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ -

ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੇ ਸਭੁ ਕੋਇ॥

ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ॥ ਪੰਨਾ - 1364

ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਦਗੁਣ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੰਜਮ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੰਜਮ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਜਮਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਆਚਾਰ, ਵਿਚਾਰ, ਵਿਹਾਰ ਸ਼ੁਧ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਫੈਸ਼ਨ ਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦੌੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਨ ਜਲਦੀ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੈਲ ਜਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਚਿਖਾ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਿੰਦੇ

ਹਨ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਦੌੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਖੌਤੀ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਵੀ ਇਸ ਮਾਇਕ ਦੌੜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਓਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ -

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ ॥
ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ ॥
ਹਉ ਭਾਲਿ ਵਿਕੁੰਨੀ ਹੋਈ ॥ ਆਧੇਰੇ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਈ ॥
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਦੁਖੁ ਰੋਈ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਗਤਿ ਹੋਈ ॥

ਪੰਨਾ - 145

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨਾਂ ਦਾ ਰੋਲਾ ਸੀ, ਨਾ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨਾਂ ਦੀ ਟਰਨ-ਟਰਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਨਾ ਈ-ਮੇਲ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਨਾ ਹੀ ਫੈਕਸਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਵੀ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਕੋਈ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸੰਤੋਖ ਦੇ ਵਿਚ ਯਥਾਲਾਭ ਸੰਤੁਸ਼ਟੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕੋਈ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਚਾਓ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੀ, ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇੰਟਰਨੈਟ ਨੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੋਟਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਖਬਾਰਾਂ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਭ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੋਈ ਰੂਹਾਨੀ ਲਿਟਰੇਚਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਨਾਂ ਉਪਰ ਛਪਦੇ ਵੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਖਿਚਾ ਖਿਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਬਿਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਿਪਟ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਭਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨ ਕਿਵੇਂ ਟਿਕੇ? ਇਕ planet (ਖੰਡ) ਵਾਲਾ ਦੂਸਰੇ ਖੰਡ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੰਗ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਐਟਮ ਵਰਗੇ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਕਈ ਬੰਬ ਧਰਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਰੰਗੀਨਤਾ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸਹਿਮ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਦੇਸ਼ ਮਾਰੂ ਸਸ਼ਤਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਵਰਤਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਖੇੜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫੁੱਲ ਭਰ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰਲਾ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੁੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਮੂਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਝਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਦੇ ਖਿੜਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਉਲਟਿ ਕਮਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰਿਆ ਇਹੁ ਮਨੁ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਮਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 1291

ਇਹ ਅੰਦਰਲੀ ਪੂਰਨ ਅਮੀਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਹੁਣ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਐਨਾ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਮੂਧਾ ਹੋ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸਮਾਅ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੋਲ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਧਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਕੋਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ, ਸੋਨਾ-ਚਾਂਦੀ, ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਹੋ ਜਾਣ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਕੋ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਆਤਮ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਕੋਲ ਫੁੱਲ ਸਿੱਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਉਸ ਵਿਚ ਝਿਮ ਝਿਮ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬਰਸਦਾ, ਇਸ ਆਦਮੀ ਉਪਰ ਕਦੇ ਖੇੜਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭੋਗ ਇਸ ਨੂੰ ਭੋਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਭੋਗਿਆ। ਇਹ ਕਾਰਨ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਸਾਧਨ ਜਗਿਆਸੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜਗਿਆਸਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲ ਰੁਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਕੋਲ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਸੁਮਾਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਗੇ ਤੇ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ -

ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਸੋਈ ਸੋਈ ਪਾਵਹਿ ਸੇਵਿ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਣ ਰਸਾਇਣ ॥

ਪੰਨਾ - 714

ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਅਪੁਨੇ ਤੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ ॥

ਪੰਨਾ - 681

ਆਦਮੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਕੁਝ ਐਸਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਹ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਰਸ ਤੇ ਕੁਰਸ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਿਰਤੀਆਂ ਹਰ ਵਕਤ ਆਪਣੇ ਵਲ ਨੂੰ ਖਿਚਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਉਤੇ ਹਰ ਘਟਨਾ ਦਾ, ਹਰ ਵਸਤੂ ਦਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਦਾ ਅਸਰ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰਲੇ ਜੋ ਜਜ਼ਬੇ ਹਨ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਆਸਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਅਸਰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਘਟੀਆ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿਓ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਧੱਸ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਸ ਦੀ ਘਾੜਤ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਦਮੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਆਦਮੀ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਦੁੰਦ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲ ਜਾਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

ਜੋ ਸਾਧਨ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸਾਧਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਝਮੇਲੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਸਨ, ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਜਗਿਆਸੂ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਵਾਂਗੂੰ ਤਨ ਸੁਕਾਅ ਕੇ ਤਪਸਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਠੰਢੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੇ ਜੋ

ਸਾਧੂ ਹਨ ਜੋ ਹੱਠ ਯੋਗ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਪੌਹ ਮਾਘ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਜ਼ੀਰੋ ਡਿਗਰੀ ਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਲ ਧਾਰੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਰਦੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਿੰਗਰਫ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਿੰਗਾ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਕੁਸ਼ਤੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਰੀਰ ਤੇ ਐਨਾ ਪਾਣੀ ਪੈਣ ਤੇ ਹੀ ਹਜ਼ਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਕਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਨ ਦਾ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਵਲੀਆਂ, ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹਰ ਘਟ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਉਹ ਸਤਿ ਹੈ, ਚਿਤ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਹੈ, ਨਿਰਾ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੋ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਵਸਾਓ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਖਿੱਚ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਦੂਸਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ। ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ, ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਐ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਟੋਲ੍ਹੋ ਜੋ ਤੇਰਾ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਕੱਟ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸਦੀਵੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਦੇਵੇ।

**ਏ ਮਨ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਖੋਜਿ ਲਹੁ
ਜਿਤੁ ਸੇਵਿਐ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥
ਸਹਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ ॥
ਕੂੜੈ ਕੀ ਪਾਲਿ ਵਿਚਹੁ ਨਿਕਲੈ ਸਚੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥
ਅੰਤਰਿ ਸਾਂਤਿ ਮਨਿ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਸਚ ਸੰਜਮਿ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ
ਹਰਿ ਜੀਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਰਜਾਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 591

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜਦੋਂ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਅਤੇ ਬਰਫਾਨੀ ਪਰਬਤਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਉਚੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੇ ਸਿੱਧਾਂ ਤੇ ਨਾਥਾਂ ਪਾਸ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਯੋਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਵਧਾ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜਦੋਂ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਢਾਬ ਕੋਲ ਆਪ ਠਹਿਰੇ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਯੋਗੀਪੁਰ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਤਲਾਬ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੈਂਪ ਲਾ ਲਿਆ, ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਤੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਬੋਲ ਬੁਲਾਰਾ ਹੋਇਆ, ਉਸੇ

ਤਲਾਬ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਮੱਠ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਯੋਗੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਅੱਜ ਕਾਫੀ ਰੌਣਕ ਹੈ। ਸੇਵਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼! ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾ ਵਿਚੋਂ ਦਸਵੇਂ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪ ਕਿਉਂਕਿ ਯੋਧੇ ਹਨ, ਆਪ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਬੋਝ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਸ਼ਤਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘੜੇ ਹਨ, ਫੌਜਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਬੁਲਾਰਾ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਯੋਗੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਦਸੋ। ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਦਾ ਯੁੱਧ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਾਲ ਵੀ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਲੀਦਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵਰਜ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਰਮ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਾ ਬਦਲਾਓ। ਧਰਮ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸਲਾਮ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ, ਵੈਦਕ ਧਰਮ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹਨ, ਆਪ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਬਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਕਤਲਾਮ ਨਾ ਕਰੋ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਆਪ ਨੂੰ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਕਾ॥

ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ॥

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਓ। ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਪੁਛ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਉਮਰ ਹੈ। ਸੇਵਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਉਮਰ 40 ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਯੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਹੋਣਗੇ? ਐਨੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨੇਤੀ, ਧੋਤੀ, ਬਸਤੀ, ਤੁਟਕ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨੇ ਔਖੇ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਐਨੀ ਛੋਟੀ ਅੰਦਰਲੇ ਚੱਕਰ ਭੇਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੁੰਡਲਨੀ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਅੰਦਰਲੇ ਚੱਕਰ - ਮੂਲਧਾਰ ਚੱਕਰ, ਸਵਾਧਿਸ਼ਠਾਨ ਚੱਕਰ, ਮਣੀਪੂਰਕ ਚੱਕਰ, ਅਨਾਹਤ ਚੱਕਰ, ਵਿਸ਼ੁੱਧ ਚੱਕਰ, ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਤਕ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਜੰਗਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਲੰਘਿਆ ਹੈ ਫੇਰ ਤਾਂ ਸਾਧਨ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਯੋਗੀ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਯੋਗੀ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਆਪ ਨੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ

ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਯੋਗੀ ਪੁਰਾਣਾ ਖੱਲੜ ਚੁਕੀਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਉਮਰ 5000 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਯੋਗੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਚੱਲ ਕੇ ਆਇਆ, ਪਾਲਕੀ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਯੋਗੀਰਾਜ! ਉਮਰ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦਾ, ਵੱਡੀ ਆਰਜਾ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਵੀ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਵਡੀ ਆਰਜਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜਨਮੇ ਹਰਿ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਗਹਿਆ॥

ਪੰਨਾ - 642

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਯੋਗੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹਨ। ਅਜੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਿਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਜੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਟੁਟਿਆ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਈ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਕਰਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬਰਫਾਨੀ ਉਚੇ ਪਹਾੜਾਂ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚੇ, ਜਿਥੇ ਗੌਰਖਨਾਥ 84 ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਐਨੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ਤੇ ਲੈ ਆਈ, ਇਸ ਤਕ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸ੍ਰਾਸ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਤਾੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਹੈ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਹਿਜ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਰਗ ਚੀਟੀ ਮਾਰਗ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਚੀਟੀ ਉਚੇ ਦਰਖਤ ਦੇ ਫਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਾਮ ਮਾਰਗ (ਗਿਆਨ) ਸਹਿਜ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਹੰਗਮ ਮਾਰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਉਪਰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਚੀ ਤੋਂ ਉਚੀ ਮੰਜਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਫਲਸਫੇ ਵਿਚ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਅਨਾਦੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਜੜ੍ਹ ਤਤ੍ਵ ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਨਾਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮਾਇਆ (ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ) ਨੂੰ ਅਨਾਦੀ ਤੱਤ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਅਵਿਅਕਤ ਰੂਪ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਚੇਤਨ ਤੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਖਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ -

**ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ ॥
ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਏ ਲਖ ਦਰੀਆਉ ॥**

ਪੰਨਾ - 3

ਅਤੇ

**ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥
ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥
ਦਾਤਾ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਤੂੰ ਤੁਸਿ ਦੇਵਹਿ ਕਰਹਿ ਪਸਾਉ ॥
ਤੂੰ ਜਾਣੋਈ ਸਭਸੈ ਦੇ ਲੈਸਹਿ ਜਿੰਦੁ ਕਵਾਉ ॥
ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥**

ਪੰਨਾ - 463

ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਚਿਦਾਨੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਪ੍ਰਿਅ ਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਏਕੰਕਾਰ ਜੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਹਰ ਵਕਤ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ ਜਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਨਾਥ ਜੀ! ਉਸ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਹਰ ਵਕਤ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਧੁਨ ਹਰ ਵਕਤ ਅੰਦਰ ਚਲਦੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਪਿਛੇ ਆਪੇ ਹੀ ਲੱਗੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ -

**ਨਵਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ
ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 649

**ਕੇਵਲ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਨਾਮੇ ਹੀ ਮੁਕਤਿ ਪਾਈ ॥
ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭ ਭਗਤਾ ਚਰਣੀ ਲਾਗੀ ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਈ ॥**

ਪੰਨਾ - 637

ਅਸੀਂ ਰਿਧ ਸਿੱਧ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਰਿੱਧ ਸਿੱਧ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਤੀਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਮਨਹਠਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਸਭ ਥਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥
ਮਨਹਠਿ ਭੇਖ ਕਰਿ ਭਰਮਦੇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਦੁਜੈ ਭਾਇ ॥
ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥
ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ ॥
ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਘਰਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਆ ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 593

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਾਥ ਜੀ! ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਚਨ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਨਾਨਕ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਹੋ, ਉਥੇ ਕੀ ਵਰਤਾਰਾ ਚਲ ਰਿਹਾ

ਹੈ? ਆਪਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਡੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸਾਡਾ ਪੰਥ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੌਰਖਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਦਿਖਾਈਏ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਲ ਪਾਣੀ ਦਾ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਚਿੱਪੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਭਰ ਲਿਆਓ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਾਲ ਦੇ ਕੰਢੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਤਾਲ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜਵਾਹਰਾਤ ਅਨੇਕਾਂ ਪੱਥਰ ਝਿਲਮਿਲ ਝਿਲਮਿਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੌਰਖਨਾਥ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵਰਤਾਰਾ ਉਥੇ ਵਰਤਾਇਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ, ਉਹ ਰਿਧੀ ਸਿੱਧੀ ਸਾਰੀ ਛੁਪ ਗਈ। ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਆਪ ਨੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਰਤਾਇਆ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਅਖੀਰ ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਸਚਮੁੱਚ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸੁਖਾਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਿਹੰਗਮ ਮਾਰਗ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ -

**ਸਿਧੀ ਮਨੇ ਬੀਚਾਰਿਆ ਕਿਵੈ ਦਰਸਨ ਏ ਲੇਵੈ ਬਾਲਾ॥
 ਐਸਾ ਜੋਗੀ ਕਲੀ ਮਹਿ ਹਮਰੇ ਪੰਥ ਕਰੇ ਉਜਿਆਲਾ॥
 ਖਪਰ ਦਿਤਾ ਨਾਥ ਜੀ ਪਾਣੀ ਭਰਿ ਲੈਵਣਿ ਉਠਿ ਚਾਲਾ॥
 ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਪਾਣੀਐ ਡਿਠੇ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲਾ॥
 ਸਤਿਗੁਰ ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ ਪੁਰਖੁ ਕੇਹੜਾ ਝਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਝਾਲਾ॥
 ਫਿਰਿ ਆਇਆ ਗੁਰ: ਨਾਥ ਜੀ ਪਾਣੀ ਠਉੜ ਨਹੀ ਉਸਿ ਤਾਲਾ॥
 ਸਬਦਿ ਜਿਤੀ ਸਿਧਿ ਮੰਡਲੀ ਕੀਤੋਸੁ ਅਪਣਾ ਪੰਥੁ ਨਿਰਾਲਾ॥
 ਕਲਿਜੁਗਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸੁਖਾਲਾ॥ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/31**

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਐਸਾ ਦਸਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਿਆਸ ਲਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲੇ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰੋ? ਤੁਹਾਡੇ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਬੁਝਾ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਇਕ ਪਾਣੀ ਦੇ ਗਿਲਾਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਘਟ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਪਿਆਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਥ ਜੀ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਖੇਡਾਂ ਮਾਇਕ ਹਨ, ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ।
 ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨ ਕਹ ਆਵਤ ਲਾਜਾ।** **ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ**

ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਤਾਂ ਸਹਿਜ ਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਨਾਮ ਨਾਮੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੈ ਸਾਡੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ, ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਭਰੋਸਾ, ਸ਼ਬਦ

ਦਾ ਜਾਪ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖਣਾ, ਮਾਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਹਰ ਘਟ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਸਤਿ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸਤਿ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸਤਿ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਸਮਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਆਪ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਉਹ ਆਪ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਾਥ ਜੀ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾ ਕੋਈ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਨਾ ਛਾਇਆ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਹ ਪਿਆਰਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਖੇਲੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ -

ਜੜ੍ਹ ਤੜ੍ਹ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ ॥ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਧਨ ਪੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਯਾਦ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਲਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਪਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਬੈਖਰੀ ਤੇ ਫੇਰ ਮਧਮਾ, ਪਸੰਤੀ ਤੇ ਪਰਾ ਰਾਹੀਂ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਫਲ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਧਮਾ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਬੈਖਰੀ ਤੋਂ ਦੱਸ ਗੁਣਾ ਵਧ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੱਧਮਾ ਤੋਂ ਪਸੰਤੀ ਵਿਚ ਫਲ ਫੇਰ ਦਸ ਗੁਣਾਂ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪਰਾ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਪਸੰਤੀ ਤੋਂ ਦਸ ਗੁਣਾ ਫਲ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਾ ਬਾਣੀ ਫੁਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਮਹਾਨ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਕੇਵਲ ਜਾਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਗੁਪਤ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋਤੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਆਇਆ ਹੈ -

**ਤਾਰਾ ਚੜਿਆ ਲੰਮਾ ਕਿਉ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ ਰਾਮ ॥
ਸੇਵਕ ਪੂਰ ਕਰੰਮਾ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਲਿਆ ਰਾਮ ॥
ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਲਿਆ ਸਚੁ ਸਮਾਲਿਆ
ਅਹਿਨਿਸ ਦੇਖਿ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥**

**ਧਾਵਤ ਪੰਚ ਰਹੇ ਘਰੁ ਜਾਣਿਆ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਖੁ ਮਾਰਿਆ ॥
ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਭਈ ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਚੀਨੇ ਰਾਮ ਕਰੰਮਾ ॥**

ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਪਤੀਣੇ ਤਾਰਾ ਚੜਿਆ ਲੰਮਾ ॥ ਪੰਨਾ - 1110

ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਚੰਦ, ਸੂਰਜ, ਤਾਰੇ ਸਾਰੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ -

ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਉਜਾਰਾ ਬਿਨਸੈ ਭਰਮੁ ਅੰਧੇਰਾ ॥ ਪੰਨਾ - 700

ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ

ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਜੋ ਹਨੇਰਾ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੀਵ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ-

ਥਾਨਿ ਬਨੰਤਰਿ ਸਭਨੀ ਜਾਈ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਤੇਰਾ॥

ਸੰਤਸੰਗਿ ਪਾਵੈ ਜੋ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਬਹੁਰਿ ਨ ਹੋਈ ਹੈ ਫੇਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 700

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਰਮ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਕੱਟ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੂਰ ਜੋਤਿ ਉਜੀਆਰਾ॥

ਸੈਜ ਵਿਛਾਈ ਸਰਧ ਅਪਾਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 737

ਵੈਸੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਛੱਤਰ, ਤਾਰਾ ਮੰਡਲ, ਚੰਦ, ਸੂਰਜ ਆਦਿ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਸ਼ੋਕ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਤਖਤ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਚਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ-

ਘਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਦੇਖਾਇ ਦੇਇ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ॥

ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿਕਾਰ ਧੁਨਿ ਤਹ ਬਾਜੈ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣੁ॥

ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਾਤਾਲ ਤਹ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਹੈਰਾਨੁ॥

ਤਾਰ ਘੋਰ ਬਾਜਿੰਤੁ ਤਹ ਸਾਚਿ ਤਖਤਿ ਸੁਲਤਾਨੁ॥ ਪੰਨਾ - 1291

ਐਸੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਜੋਤਿ ਸਹਜ ਸੁਖ ਸੋਭਾ ਬਾਜੇ ਅਨਹਤ ਬਾਨੀ॥ ਪੰਨਾ - 672

ਤਪਿਤ ਬੁਝੀ ਸੀਤਲ ਆਘਾਨੇ ਸੁਨਿ ਅਨਹਦ ਬਿਸਮ ਭਏ ਬਿਸਮਾਦ॥

ਪੰਨਾ - 1217

ਐਨਾ ਅਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸਮਾਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤਰ ਦਾ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੰਤਰ ਨਿਰਗੁਣ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਵਜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਮਾਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਧੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ, ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਅੱਲਾਹ-ਹੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਹਰੇ ਰਾਮ, ਹਰੇ ਗੋਬਿੰਦ; ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜਾਪ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਨੇ

ਗੁਰਮੰਤਰ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਉਚੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪਸੰਤੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ -

ਸਿਮਰੈ ਮਨ ਵਿਚਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗਾਵੈ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ ਨਾਦੁ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/2

ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਧੁਨ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਸੰਡਾ ਅਤੇ ਮਾਰਕਾ ਜੋ ਉਸਤਾਦ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਣਾ, ਤੁਸੀਂ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਾਉਣੀ ਹੈ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਥਾਂ ਮੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰਾਉਣੀ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਖੁਦ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਡਾ ਮਾਰਕਾ ਨੇ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸਾਰੇ ਚਾਟੜੇ ਭਗਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਭਗਤਿ ਕਰਨਿ ਸਭ ਚਾਟੜੈ ਪਾਧੇ ਹੋਇ ਰਹੇ ਵਿਸਮਾਦੁ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/2

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਅੱਗੇ ਅਸੀਂ ਹਾਰ ਗਏ ਹਾਂ, ਜੇ ਉਹ ਗਣਿਤ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਛੱਡ ਕੇ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਚਾਟੜੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ -

ਸੰਡਾ ਮਰਕਾ ਸਭਿ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੇ॥

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਆਪਿ ਵਿਗੜਿਆ ਸਭਿ ਚਾਟੜੇ ਵਿਗੜੇ॥ ਪੰਨਾ - 1133

ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਰੋ ਰੋ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਰਾਜੇ ਪਾਸਿ ਰੁਆਇਆ ਦੋਖੀ ਦੈਤਿ ਵਧਾਇਆ ਵਾਦੁ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/2

ਸੰਡਾ ਮਾਰਕਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਹੁਕਮ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਹੈਂ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਵੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਦੰਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਸੰਡਾ ਮਾਰਕਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਉਚਾਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ 'ਓਮ ਨਮੋ ਭਗਵਤੇ ਵਾਸੂ ਦੇਵਾ'। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ

ਹੈਰਾਨ ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਆਪ ਤਾਂ ਵਿਗਾੜਿਆ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਚਾਟੜੇ ਹੀ ਵਿਗਾੜ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਹਲਾਦਿ ਸਭਿ ਚਾਟੜੇ ਵਿਗਾਰੇ ॥
ਹਮਾਰਾ ਕਹਿਆ ਨ ਸੁਣੈ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੇ ॥
ਸਭ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਈ ॥
ਦੁਸਟ ਸਭਾ ਕਾ ਕਿਛੁ ਨ ਵਸਾਈ ॥
ਸੰਡੈ ਮਰਕੈ ਕੀਈ ਪੁਕਾਰ ॥
ਸਭੇ ਦੈਤ ਰਹੇ ਝਖ ਮਾਰਿ ॥
ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖੈ ਸੋਈ ॥
ਕੀਤੇ ਕੈ ਕਹਿਐ ਕਿਆ ਹੋਈ ॥
ਕਿਰਤ ਸੰਜੋਗੀ ਦੈਤਿ ਰਾਜੁ ਚਲਾਇਆ ॥
ਹਰਿ ਨ ਬੁਝੈ ਤਿਨਿ ਆਪਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥
ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਿਉ ਵਾਦੁ ਰਚਾਇਆ ॥
ਅੰਧਾ ਨ ਬੁਝੈ ਕਾਲੁ ਨੇੜੈ ਆਇਆ ॥

ਪੰਨਾ - 1154

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਦਿਓ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਅੰਦਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਤਸੱਲੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਐਵੇਂ ਸੁੰਨ ਵਿਚ ਟੱਕਰਾਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਮਨ ਮਹਾਨ ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਲਾਲ ਰੰਗੁ ਤਿਸ ਕਉ ਲਗਾ ਜਿਸ ਕੇ ਵਡਭਾਗਾ ॥
ਮੈਲਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ਨਹ ਲਾਗੈ ਦਾਗਾ ॥
ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਸੁਖਦਾਈਆ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖ ਭਾਇ ॥
ਸਹਜਿ ਸਮਾਨਾ ਭੀਤਰੇ ਛੋਡਿਆ ਨਹ ਜਾਇ ॥
ਜਰਾ ਮਰਾ ਨਹ ਵਿਆਪਈ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥
ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਆਘਾਨਿਆ ਗੁਰਿ ਅਮਰੁ ਕਰਾਇਆ ॥
ਸੋ ਜਾਨੈ ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਾ ॥
ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈਐ ਕਿਆ ਕਹਿ ਮੁਖਿ ਬੋਲਾ ॥
ਸਫਲ ਦਰਸੁ ਤੇਰਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥
ਪਾਵਉ ਧੁਰਿ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ ਨਾਨਕ ਕੁਰਬਾਣੀ ॥

ਪੰਨਾ - 808

ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਨਾਮ ਰਸ ਜਿਸ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਵੇ ਉਹ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਸਤਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਧ ਅਤਿ ਗੂੜੀ
ਜਿਉ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠ ਬਹੁ ਲਾਗਾ ॥
ਕਾਇਆ ਕਾਪਰੁ ਚੀਰ ਬਹੁ ਫਾਰੇ

ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਨ ਲਹੈ ਸਭਾਗਾ॥

ਪੰਨਾ - 985

ਉਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰਸ ਉਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਅੰਦਰ ਸਮਾਅ ਜਾਵੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਫਿਕੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉਹ ਮੁਰਦਾ ਜੀਵਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ-

ਸੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ॥

ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ॥

ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲਥੀ ਜਾਇ॥

ਸਭੁ ਹਰਾਮੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 142

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਹਜਿ ਸਮਾਨਾ ਭੀਤਰੇ ਫੋਡਿਆ ਨਹ ਜਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 808

ਇਕ ਐਸੀ ਸਾਖੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਸਿੱਖ ਹੋਰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰ ਕੇ ਦੋ ਫਾੜ ਕਰਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੱਟਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਰਾ ਸਿਰ ਉਪਰ ਰਖ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਜਲਾਦ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਤਾਂ ਰੌਣਕ ਆ ਗਈ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੀ ਬਰਾਤ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਲਾਦ ਨੇ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੀਸ ਤੇ ਆਰਾ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਐਸਾ ਖੇੜਾ, ਐਸਾ ਰਸ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਮੈਂ ਵੀ ਤਾਬ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਿਆ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਤੀਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਤੇਰੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਲਾਦ! ਤੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਇਹ ਖਾਕ ਬਾਅਦ ਆਤਿਸ਼ ਅਤੇ ਆਬ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਢਾਂਚਾ ਮੇਰੀ ਸਵਾਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਮਕਾਨ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਮੌਤ ਤੋਂ ਉਚਾ ਉਠ ਕੇ ਅਲਾਹ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਫਿਨਾਹੇ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਹੋਰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਪਉੜੀਆਂ, ਵਾਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਧਕ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਲ-ਏ-ਤਲਾਸ਼, ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਲ-ਏ-ਇਸ਼ਕ, ਤੀਜੀ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਲ-ਏ-ਮਾਰਫਤ, ਚੌਥੀ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਲ-ਏ-ਮਹਿਵੀਅਤ, ਪੰਜਵੀਂ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਲ-ਏ-ਵਹਿਦੀਅਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖੁਦਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ

ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਜਦੋਂ ਉਠਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਲ-ਏ-ਨੂਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੈਂ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੰਜ਼ਲ-ਏ-ਨੂਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫਿਨਾਹ ਫਿਲਾਅ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਹ ਜੀਵ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਇਸ ਜੁੱਸੇ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਜਲਾਦ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ, ਜੋ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਅਸਾਨੂੰ ਜਾਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਮੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਹ ਹੰਗਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਦੇਹ ਹੰਗਤਾ ਛੱਡੇ ਬਿਨਾਂ ਆਦਮੀ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਦਰਗਾਹੇ-ਖਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਕੀ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਮ ਅਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਆਰਾ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਜਾਤ-ਏ-ਖਾਸ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ।

ਪੋਸਤ ਮਦ ਅਫੀਮ ਰੰਗ ਉਤਰ ਜਾਏ ਪਰਭਾਤਿ।

ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤਿ।

ਜਨਮ ਸਾਖੀ

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਖੁਮਾਰੀ ਅਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਦੁਖ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੀ। ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਆਰਾ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਅੱਲਾਹ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ ਜਿਸਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਉਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੰਡਾ ਤੇ ਮਾਰਕਾ ਨੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜੋ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਹਰਨਾਖਸ਼ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਮੈਂ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਵਿਆਪ ਗਈ ਕਿ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਇਹ ਮੇਰਾ ਵੈਰੀ ਹੈ। ਸੰਡਾ ਮਰਕਾ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦਾ ਉਦਾਸ ਮੁਖ ਦੇਖ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਇਕਾਂਤ ਘਰ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ

ਉਸਨੂੰ ਬੜੀ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹੇ ਰਾਜਨ! ਤੂੰ ਕਿਸ ਗੱਲੋਂ ਮੁਖ ਮਲੀਨ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਆ ਗਈ ਹੈ? ਤੇਰੇ ਭਰਵੱਟੇ ਕਿਉਂ ਟੇਢੇ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁੱਖ ਕਿਉਂ ਭੁੱਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ? ਇਹ ਬਾਲਕ ਦੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਐਨਾ ਆਤੁਰ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਐਸਾ ਵੀ ਕੀ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਉਪਾਅ ਸੁਣੋ ਜੋ ਅਸੀਂ ਚਿਤਵਿਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਨਾਗਫਾਸ ਸਸ਼ਤਰ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਉਸ ਸਸ਼ਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਰਖਾਂਗੇ। ਫੇਰ ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸ਼ੁਕਰ ਜੋ ਆਪ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ਇਹ ਇਸਨੂੰ ਆ ਕੇ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣਗੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਇਸ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਇਹ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਸਿੱਖ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਗਫਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ। ਤਿੰਨ ਵਿਦਿਆ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀਆਂ ਹਨ- ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਪਰ ਮੋਖਸ਼ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ। ਸੰਡੇ ਮਰਕੇ ਨੇ ਨਾਗਫਾਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਵਾ ਲਿਆ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਾਓਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਇਕ ਗੱਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਜਿਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੰਜਾਲ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਉਹ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਜਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕੋ ਵਸਤੂ, ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਮੰਨੀ। ਜਦੋਂ ਸੰਡਾ ਮਰਕਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਬਾਲਕ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਉਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਓਹੀ ਪਰੀਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਦੇ ਅੰਕੁਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਪਾਸ ਬੱਚੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰੋ, ਇਸ ਦੇਹੀ ਨੇ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ, ਜੋ ਚੀਜ਼ ਇਥੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕਾਮ ਵਗੈਰਾ ਦੇ ਭੇੜੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੋ, ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਕਲਿਆਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਭੋਗਾਂ ਹਿਤ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ 83,99,999 ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਉਹ ਜੂਨੀਆਂ ਸਭ ਭੋਗ ਜੂਨੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ, ਕਰਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਟੇਢੀਆਂ ਜੂਨੀਆਂ ਸੂਰ, ਕੁੱਤੇ ਆਦਿ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਹਨ, ਬਿਨਾਂ ਯਤਨ ਭੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਪਰ ਬਾਲਕੋ! ਇਹ ਜੋ ਮਾਨਸ ਤਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਨਸ ਸਰੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਕੇਵਲ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਬਿਨਾਂ ਮੰਗੇ ਦੁਖ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੋ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੇ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਓ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਸਰੀਰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮ੍ਰਿਤੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ। ਦੇਖੋ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਜਿੰਨੀ ਉਮਰ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ, ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅੱਧੀ ਤਾਂ ਸੌ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਲਕ ਅਵਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਉਮਰ ਵਿਚੋਂ ਬਚਪਨ ਬੀਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੁਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੇਲੂ ਪਿਆਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਮਾਂ ਬਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ ਓਹੀ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਜਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਕੇ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਿੰਤਾ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸਾ ਕਮਾਵਾਂ, ਘਰ ਬਾਰ ਬਣਾਵਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੈ। ਖੇਤੇ ਵਰਗਾ ਜੀਵਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, 10 ਹਜ਼ਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਫੇਰ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਲੱਖ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਰੋੜ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, 10 ਕਰੋੜ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਦਬਿਆ ਹੋਇਆ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵਧਦਾ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਬੁਢਾਪਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਹਾਲਤਾਂ ਹਨ - ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਲਪਨ, ਫੇਰ ਜਵਾਨੀ, ਫੇਰ ਬੁਢਾਪਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੁਢਾਪਾ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੁਢਾਪੇ ਦੇ ਰੋਗ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਸਿਥਲ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ, ਢਿੱਲੀਆਂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਜੋਤੀ ਘਟ ਗਈ, ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਇੰਦਰੀ ਦਾ ਬਲ ਘਟ ਗਿਆ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿਚ ਝੁਰਨਾ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਬਣਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੁਤਰ, ਪੋਤਰਿਆਂ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੋਹ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਟੱਬਰ ਪਾਲਣ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮੋਹ ਵਾਲੀ ਰੱਸੀ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਛੁਟਣਾ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਇਸ ਬੇਵਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚੋਂ ਛੁਡਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਬਾਲਕੋ! ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਗਿਆਨੀ, ਧਿਆਨੀ, ਕਥਾਕਾਰ, ਫਿਲਾਸਫਰ , ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੋਹ ਦੇ ਵਸ ਪਏ ਹੋਏ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ

ਦੁਖ ਸੁਖ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਪੀੜਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੱਗ ਤਾਂ ਅਸਾਰ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਬੈਰਾਗ ਹੋ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ। ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, 25 ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਇਹ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਤੇ ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਔਜ਼ਾਰ (tools) ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਜਿਹੜਾ ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ, ਕੰਨ ਮੇਰੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕਾਰਜ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਅੰਨ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਮਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਵੀ ਓਹੀ ਗੱਲਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਅਹੰਭਾਵ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਜੋ ਪ੍ਰਮ ਤੱਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਜੰਮਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਮਰਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਦੁਖ ਹੈ, ਨਾ ਸੁਖ ਹੈ, ਨਾ ਹਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਲਾਭ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਇਕ ਰਸ ਹੈ, ਓਹੀ ਆਤਮਾ ਪਰਿਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਉਸੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਤੱਤ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਕੇ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਚਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਭਿਆਸ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਦੈਂਤ ਪੁਤਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਜੋ ਗੱਲ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਹੈ ਅਸੀਂ ਪੁਛਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ, ਐਸਾ ਗਿਆਨ ਤੈਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੀ ਸਾਰ ਹੈ ਕੀ ਅਸਾਰ ਹੈ? ਤੂੰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਥੇ ਆਉਂਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਤੈਨੂੰ ਐਸਾ ਗਿਆਨ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ? ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਸੰਸੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਵੋ। ਸਾਡਾ ਇਹ ਸੰਸਾ ਮਿਟਾ ਦੇਵੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਕਿਥੋਂ ਹੋਇਆ?

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਦਸਿਆ, ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤਪ ਕਰਨ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਵਿੰਧਿਆਚਲ ਪਰਬਤ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੱਠ ਧਾਰਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦਾਨਵ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਬਿਨਾਂ ਯਤਨ ਹੀ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਤਨ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕੀੜੀਆਂ ਇਕ ਸੱਪ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਣ। ਦੈਂਤਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਵਿਚ ਗਦਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ, ਪਹਾੜ, ਦਰਖਤ, ਦੈਂਤਾਂ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ

ਦੇ ਉਪਰ ਮਾਰੇ। ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਬਜਰ ਸਸਤਰ ਉਸਨੇ ਚਲਾਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੈਂਤ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਨੱਠ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁੱਤਰ-ਕਲੱਤਰ ਨਾ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਇੰਦਰ ਨੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਵਰਗ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਨਾਰਦਮੁਨੀ ਜੀ ਮਿਲੇ। ਨਾਰਦਮੁਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦਇਆ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਰ ਨੇ ਕੀ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਮੇਰਾ ਬਚਨ ਮੰਨੋ ਤੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤਜ ਦੇ, ਇਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਇੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਲੀ ਪੁਤਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਜੰਮਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ। ਨਾਰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚਾ ਆਤਮ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਵਲੀ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕੇਗਾ। ਤੇਰੇ ਸਹਿਤ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਦੇਵਤੇ ਹਨ ਇਹ ਇਸ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੇ। ਇੰਦਰ ਨੇ ਬੜੀ ਭੈ ਮੰਨੀ। ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ। ਨਾਰਦਮੁਨੀ ਜੀ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਲੈ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਪੁਤਰੀ! ਤੂੰ ਇਥੇ ਰਹਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਭੀ ਇਸੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਹੋਇਆਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਉਸ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਭੈਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਨਾਰਦਮੁਨੀ ਜੀ ਨੇ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਾਤ ਦਿਤੀ। ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਓਹੀ ਗਿਆਨ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭਗਤੀ ਕਰੋ। ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਛੇ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਐਂ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਰਸ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਖਟ ਵਿਕਾਰ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਮ ਲੈਣਾ, ਫੇਰ ਬਾਲਕ ਤੋਂ ਜੁਆਨ ਹੋਣਾ, ਖੁੱਫਾ ਹੋਣਾ, ਫੇਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਫੇਰ ਮਰ ਜਾਣਾ। ਆਤਮਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੁਧ ਇਕ ਰਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਆਤਮਾ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਸਦੀਵ ਅਨੰਦ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਇਹ ਤਸੀਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਰੂਪ ਜਾਣੋ। ਇਹ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਦੇਹ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚੋਂ 'ਮੈਂ' 'ਮੇਰੀ' ਤਜ ਦੇਵੋ।

ਇਕ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਮੂਲ ਤਤ੍ਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ। ਅਹੰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਇਹ

ਤਨ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰਿਆ। ਇਹ 25 ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਖੇਲੂ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਇਕ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਹੈ, ਮਹਿ ਤਤ੍ਵ ਹੈ, ਅਹੰਭਾਵ ਹੈ, ਤਨ ਮਾਤਰਾਂ ਹਨ, ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਹੈ, ਪੰਜ ਭੂਤ ਹਨ। ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ ਅਤੇ ਮਨ ਇਹ 11 ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਆਤਮਾ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕਾਦਰ ਹੈ, ਅਸੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ 24 ਤੱਤ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਹਰ ਥਾਂ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੋ ਕੇ ਅਸੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਵਜੂਦਾਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਾਲਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਣਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਸੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾ ਜਾਗ੍ਰਤ, ਸੁਪਨ, ਸਖੋਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਤਮਾ ਤੁਰੀਆ ਅਤੀਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਸਾਖੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹਰਕਤ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ - ਰਜੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ ਗੁਣ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਵਿਚ ਖੇਲੂ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਸਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਹਨ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਖੀ ਆਤਮਾ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਕੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਵੱਢ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਸੁਕਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਜਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਸੇ ਹਾਨ ਲਾਭ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਉਸ ਉਪਰ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਦੱਸੇ ਹਨ ਇਹ ਦੇਹ ਦੇ ਧਰਮ ਹਨ, ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਪਿਆਰ, ਮੋਹ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅੰਸ ਹਨ, ਆਤਮਾ ਇਕ ਰਸ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਅਗਿਆਨ ਹੈ - ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲੇ ਰਹਿਣਾ, ਇਹੀ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਐਸੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਲੱਖੋਗੇ ਤਾਂ ਮਹਾਨ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਨਮ ਦਾ ਮੂਲ ਰਸ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਧਰਦਾ ਹੈ, ਕਰਮ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਧਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਕਰਮ ਤੋਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੈ। ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਗਿਆਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਓਹੀ ਕੁਝ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਪਣ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਆਪ ਨਿਹਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਦਾ ਅੰਸ ਜਾਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਠਦੇ ਬੈਠਦੇ, ਤੁਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੁਕਰ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸੰਡੇ ਮਰਕੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਬਾਲਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਦੇਖਿਆ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬੜੀ ਕੁਚਾਲ ਚੱਲ ਪਏ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਆਪ ਤਾਂ ਵਿਗੜਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਸਭ ਚਾਟੜੇ ਵੀ ਵਿਗੜ ਦਿਤੇ -

ਸੰਡਾ ਮਾਰਕਾ ਸਭਿ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੇ ॥

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਆਪਿ ਵਿਗੜਿਆ ਸਭਿ ਚਾਟੜੇ ਵਿਗਾੜੇ ॥ ਪੰਨਾ - 1133

ਹੇ ਰਾਜਨ! ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਢੱਟੀ ਉਪਰ ਕੋਈ ਸਬਕ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨੀ।

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਹ ਪੜ੍ਹਉ ਅਚਾਰ ॥

ਮੇਰੀ ਪਟੀਆ ਲਿਖਿ ਦੇਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਮੁਰਾਰਿ ॥

ਪੰਨਾ - 1154

ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਇਸ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਲਾ ਲਏ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹੰਕਾਰ ਭਰਿਆ ਕ੍ਰੋਧ ਉਪਜਿਆ, ਐਉਂ ਲਗਣ ਲਗ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਜਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਦੈਤ ਰਾਜ ਅੱਗਯਾਨ ਅਰੂਢਾ। ਮਨ ਹੰਕਾਰ ਵਡੋ ਮਤਿਮੂਢਾ।

ਜਾਗਯੋ ਹਿਰਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਸਾਲਾ। ਮਨਹੁ ਦੂਸਰੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਜ਼ਾਲਾ।

ਤਿਰਛੇ ਕਰਿਕੇ ਨੈਨ ਤਰੇਰੇ। ਬੋਲਤਿ ਭਾ ਦੁਰ-ਬਚਨ ਘਨੇਰੇ।

ਮੰਦ ਮਤੀ ਰੇ ਮੂਢ ਕੁਭਾਗੀ!! ਮਹਾਂਅਧਮ ਕੁਲ ਗੀਤਿ ਤਯਾਗੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 723

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ! ਤੇਰਾ ਕਾਲ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਮੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਤੂੰ ਕਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ? ਕੁਲਘਾਤੀ! ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ? ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਲੱਤ ਮਾਰੀ। ਵਿਹੁ ਵਰਗੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਣ ਲਗਿਆ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪਿਤਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਐਨਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਹ ਜੋ ਬਾਣੀ ਹੈ ਵਿਹੁ ਭਰੇ ਵਾਕ ਨਾ ਬੋਲੋ; ਨਾ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਬਲ ਹੈ, ਨਾ ਮੇਰਾ ਹੈ, ਵਲੀ ਤਾਂ ਇਥੇ ਇਕੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤਕ ਵਸ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਅਤਿ ਵਲੀ ਹੈ, ਕਾਲ ਦਾ ਵੀ ਕਾਲ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਅਸੁਰ ਜਾਤੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਛੱਡ ਦੇਵੋ। ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਗਰ ਲਗ ਕੇ ਜੀਵ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਉਪਾਅ ਸੋਚੋ। ਇਹ ਮੇਰੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਮੰਨੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮਨ ਜੋ ਹੈ ਇਹ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਬੱਘੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਇਹ ਆਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਿਲਾ ਜੋ ਹੰਕਾਰ ਹੈ ਉਹ ਪੱਕਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰਥੀ ਹਨ। ਇਹ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਯੋਧੇ ਹਨ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਜਿੱਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਇਹ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਬਖੀਲੀ

ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਹਨ। ਇਹ ਮਨ ਮਹਾਂਬਲੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹੇ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਉਪਾਅ ਪੁਛਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੋ, ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜਦਾ ਹੈ - ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ ਹਟਾ ਕੇ, ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਉਦੈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਹ ਮਨ ਵਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਜਿਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਜਿਤ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿਤ ਲਿਆ, ਸੂਰਮਾ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਸੁਣੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਐਉਂ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਲਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਅਹੁਤੀ ਪਾ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇ। ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਸਾਰੇ ਨਕਸ਼ ਭਿਆਨਕ ਹੋ ਗਏ, ਨਾਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਐਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਧੂੰਆਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਹ ਕੰਬ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹਨ।

ਕਿੰਨੇ ਉਥੇ ਦਰਬਾਰੀ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹ ਭੈ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਵੀ ਨਾ ਆਖ ਸਕੇ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਜਲ ਗਈ, ਜ਼ਹਿਰ ਵਰਗੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮੂੜ੍ਹ ਬਾਲਕ! ਮੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈ? ਦਸ ਕਿਥੇ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚ ਲਈ, ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਉਣ ਲੱਗਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਦਸ ਤੇਰਾ ਰਖਵਾਲਾ ਕੌਣ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਤੈਨੂੰ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭੇਜਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਰਖਵਾਲਾ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ। ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

**ਜਿਮੀ ਜਮਾਨ ਕੇ ਬਿਖੈ ਸਮੱਸਤਿ ਏਕ ਜੋਤ ਹੈ ॥
ਨ ਘਾਟ ਹੈ ਨ ਬਾਢ ਹੈ ਨ ਘਾਟਿ ਬਾਢਿ ਹੋਤ ਹੈ ॥**

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਕੋਈ ਥਾਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਵੇ।

**ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ ॥
ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ ॥
ਧਰਨਿ ਮਾਹਿ ਆਕਾਸ ਪਇਆਲ ॥
ਸਰਬ ਲੋਕ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥
ਬਨਿ ਤਿਨਿ ਪਰਬਤਿ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥
ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਤੈਸਾ ਕਰਮੁ ॥
ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਮਾਹਿ ॥
ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹ ਦਿਸੇ ਸਮਾਹਿ ॥
ਤਿਸ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀ ਕੋ ਠਾਉ ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਉ ॥**

ਪੰਨਾ - 293

ਪਿਤਾ ਜੀ! ਉਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਥਾਂ ਐਸਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ

ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ-

**ਜੋ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਆਇ ਪਹੁਤਾ
ਜਨ ਸਿਉ ਵਾਦੁ ਰਚਾਇਆ॥
ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਿਉ ਗੁਰਜ ਉਠਾਈ॥
ਕਹਾਂ ਤੁਮਾਰਾ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ॥
ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ॥
ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ॥**

ਪੰਨਾ - 1154

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਪਿਤਾ ਜੀ! ਕੋਈ ਥਾਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਉਹ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਆਪ ਪੁਛਦੇ ਹੋ ਕਿ ਦਸ ਕਿਥੇ ਤੇਰਾ ਰਖਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੁਛਦੇ ਕਿ ਕਿਥੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਉਤਰ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਹੈ।

ਇਸ ਨਾਲ ਗਰਜ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਉਸ ਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਜੋ ਮੇਰਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਲੈ ਹੁਣ ਦੇਖ, ਔਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਥੰਮ੍ਹ ਤਪ ਕੇ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਘੁਟ ਕੇ ਜੱਫੀ ਪਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਹਾਂ ਪਿਤਾ ਜੀ! ਮੇਰਾ ਰਾਮ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਥੰਮ੍ਹ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਚਲ ਹੁਣ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਰਾਮ ਨੂੰ, ਤੇਰੀ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਪਾ ਲੈ ਤੱਤਿਆਂ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ,
ਦੇਖਾਂ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ਰੱਖਦਾ -2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਦੇਖਾਂ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ਰੱਖਦਾ -2, 2.
ਪਾ ਲੈ ਤੱਤਿਆਂ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ, -2.**

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜਾਹ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਥੰਮ੍ਹ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਲੈ; ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇਰਾ ਰਾਮ? ਕਹਿੰਦਾ, ਹੈਗਾ। ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੰਮ੍ਹ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਠੰਢੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅੱਗ ਬਬੂਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਕਿਥੇ ਹੈ ਉਹ ਜਿਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਪਿਤਾ ਜੀ! ਕੀ ਪੁਛਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਛੋ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਸਤਿਕ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ, ਦੂਜੇ ਥੰਮ੍ਹ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਫੇਰ ਪੁਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਰੱਬ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਪਿਤਾ ਜੀ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਦੱਸਾਂ ਜੇਕਰ ਰੱਬ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਵਿਚ, ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰ੍ਹੇ ਜਿਹੜਾ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਗਮ ਤੇ ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣਦੈ, ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ 'ਚ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਦੈ।

ਧਾਰਨਾ - ਰਾਮ ਬੋਲੇ, ਰਾਮ ਬੋਲੇ ਰਾਮ ਬੋਲਦੈ,
ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਮ ਬੋਲਦੈ -2, 2.
ਰਾਮ ਬੋਲੇ, ਰਾਮ ਬੋਲੇ, ਰਾਮ ਬੋਲਦੈ
ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਮ ਬੋਲਦੈ -2

ਸਭੇ ਘਟ ਰਾਮੁ ਬੋਲੈ ਰਾਮਾ ਬੋਲੈ ॥
ਰਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਬੋਲੈ ਰੇ ॥
ਏਕਲ ਮਾਟੀ ਕੁੰਜਰ ਚੀਟੀ
ਭਾਜਨ ਹੈਂ ਬਹੁ ਨਾਨਾ ਰੇ ॥
ਅਸਥਾਵਰ ਜੰਗਮ ਕੀਟ ਪਤੰਗਮ
ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ ਸਮਾਨਾ ਰੇ ॥

ਪੰਨਾ - 988

ਪਿਤਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਪੁਛਦੇ ਹੋ ਕਿ ਰੱਬ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਕਹਿੰਦਾ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਸਾਫ ਸਾਫ ਦੱਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹੇ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਬਚਾਇਐ ਉਹ ਕਿਥੇ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਐ? ਦਸ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ?

ਧਾਰਨਾ - ਕਿਥੇ ਤੇਰਾ ਓ ਰਾਮ ਲੁਕਿਆ -2
ਜਿਹਨੇ ਤੱਤਿਆਂ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ -2, 2.
ਜਿਹਨੇ ਤੱਤਿਆਂ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਪਿਆਰਿਆ,
ਰਾਮ ਲੁਕਿਆ, ਕਿਥੇ..... -2.

ਕਾਢਿ ਖੜਗੁ ਕੋਪਿਓ ਰਿਸਾਇ ॥
ਤੁਝ ਰਾਖਨਹਾਰੋ ਮੋਹਿ ਬਤਾਇ ॥

ਪੰਨਾ - 1194

ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਲਈ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਬੱਦਲ ਗਰਜਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰਜਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸਨੇ ਤੈਨੂੰ ਰੱਖਿਐ ਉਹ ਦੱਸ ਕਿਥੇ ਹੈ?

ਕਾਢਿ ਖੜਗੁ ਸਦਿ ਪੁਛਿਆ ਕਉਣੁ ਸੁ ਤੇਰਾ ਹੈ ਉਸਤਾਦੁ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 10/2

ਕਹਿੰਦਾ, ਕਿਥੇ ਹੈ? ਇਸ ਥੰਮ੍ਹ ਵਿਚ ਹੈ? ਕਹਿੰਦਾ, ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਹੈ ਪਿਤਾ ਜੀ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਥੰਮ੍ਹ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਦੈ, ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਦੀ ਸਾਰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਗੜਗੜਾਹਟ ਹੋਈ। ਐਂ ਲੱਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਪਰਲੋਂ ਕਾਲ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਸਭ ਦੇ ਕੰਨ ਬੋਲੇ ਹੋ ਗਏ, ਕਈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਭੁਆਟਣੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਗਿਰ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਸੁਧ ਨਾ ਰਹੀ, ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਧੁਨ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਪਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਸਦਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਤਲਵਾਰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ ਜੋ ਨਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਨਾ ਸ਼ੇਰ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ

ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ, ਥੰਮ੍ਹ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ -

ਥੰਮ੍ਹ ਪਾੜਿ ਪਰਗਟਿਆ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਅਨਾਦਿ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ 10/2

ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਕਿ ਇਸਦਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੰਬਣ ਲੱਗਿਆ, ਭੈ-ਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਸੁਧ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ। ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕਰੜਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ, ਉਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਉਬਾਸੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀਆਂ ਲਹੂ ਵਰਗੀਆਂ ਲਾਲ ਅੱਖਾਂ, ਜੀਭ ਤਲਵਾਰ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਰੰਗ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੋਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਿਆਨਕ ਉਚੇ ਕੰਨ ਹਨ। ਪਹਾੜ ਦੀ ਖੱਡ ਵਰਗਾ ਮੂੰਹ ਹੈ, ਧਨੁਖ ਵਰਗੇ ਭਰਵੱਟੇ ਹਨ, ਗਲ ਦੇ ਬਾਲ ਬੜੇ ਡਰਾਉਣੇ ਹਨ, ਚੌੜੀ ਛਾਤੀ ਹੈ, ਪਤਲਾ ਲੱਕ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਕਾਲੇ ਵਾਲ ਹਨ, ਬਾਹਾਂ ਬੜੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਤੇ ਕਰੜੀਆਂ ਹਨ। ਨਹੁੰ ਬਹੁਤ ਕਰੜੇ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਹਨ। ਬਜਰ ਤੋਂ ਵੀ ਸਖਤ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਸਾਰੇ ਦਾਨਵ ਭੱਜ ਗਏ। ਹਰਨਾਖਸ਼ ਗਦਾ ਲੈ ਕੇ ਬੜੇ ਅਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਵਲ ਦੌੜਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹਾਥੀ ਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਰਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਗਦਾ ਮਾਰੀ। ਜਦੋਂ ਦੂਸਰਾ ਵਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨੇੜੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਗਰੁੜ ਸੱਪ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਯਤਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਛੁਟ ਕੇ ਫੇਰ ਗਰਜਦਾ ਹੈ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮਚ ਗਈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਐਸਾ ਰੂਪ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਡਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੇ ਦੂਸਰੀ ਵਾਰੀ ਗਦਾ ਚਲਾਈ ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਹਾਹਾਕਾਰ ਦੇਵ ਸਭਿ ਕਰਿਹੀਂ।

ਘਨ ਪਟਕਰਿ ਦੇਖਹਿੰ ਉਰ ਡਰਿਹੀਂ।

ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਬਲ ਮਹਿੰ ਸ਼ੰਕਾ ਮਾਨਹਿੰ।

ਹਿਰਨਾਖਸ਼ ਕੋ ਬਲੀ ਪਛਾਨਹਿੰ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ - 727

ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤਾਂ ਖੇਲੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨੇੜੇ ਆਇਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਰਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਗਰਜਿਆ, ਨਰਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਐਉਂ ਫੜ ਲਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਨਾਲ ਡੱਭੂ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਫੜਫੜਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਭੱਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਅੱਧਾ ਛਿਪ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅੱਧਾ ਛਿਪਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਦੇਹਲੀ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਟਾਂ ਉਪਰ ਧਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੇਟ ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ ਪਾੜ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਮਹਾਂਬਲੀ ਇਕ ਖਿਨ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਨਾ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਨਾ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਨਾ ਦਿਨ ਹੈ, ਨਾ ਰਾਤ ਹੈ, ਨਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੈ,

ਨਾ ਅਸਮਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਸ਼ਤਰ ਨਾਲ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਸਤਰ ਨਾਲ ਮਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਨਰਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਬੰਮੂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾਨਵ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਭਰ ਗਏ। ਆਂਦਰਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਪਾ ਲਈਆਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਜ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਦਾਨਵ ਨੱਠ ਰਹੇ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੁੰਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾੜ ਦਿਤਾ, ਇਕ ਛਿਨ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਘਾਰ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕ੍ਰੋਧ ਸ਼ਾਂਤ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਬਹੁਤ ਬਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਗਰਜਨਾ ਕੀਤੀ, ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭੈ ਮੰਨਿਆ, ਨਰਸਿੰਘ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਡੋਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਦਾਨਵ ਮਰ ਗਏ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਸ਼ਾ ਕੀਤੀ; ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਮੋਹੁ ਉਪਾਇਆ ॥

ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਕਰਤੈ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥

ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਕੈ ਕਾਰਜਿ ਹਰਿ ਆਪੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥

ਭਗਤਾ ਕਾ ਬੋਲੁ ਆਗੈ ਆਇਆ ॥

ਦੇਵ ਕੁਲੀ ਲਖਿਮੀ ਕਉ ਕਰਹਿ ਜੈਕਾਰੁ ॥

ਮਾਤਾ ਨਰ ਸਿੰਘ ਕਾ ਰੂਪੁ ਨਿਵਾਰੁ ॥

ਲਖਿਮੀ ਭਉ ਕਰੈ ਨ ਸਾਕੈ ਜਾਇ ॥

ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਜਨੁ ਚਰਣੀ ਲਾਗਾ ਆਇ ॥

ਪੰਨਾ - 1154

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਗ ਗਏ, ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਲੱਛਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਾਵੋ, ਜੋ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਜਗ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾਓ। ਲੱਛਮੀ ਜੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਦੇਖ ਕੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਨਾ ਤੇਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰੋਧ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਾਉ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖ ਕੇ ਡੰਡਉਤ ਬੰਦਨਾ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨਿਡਰ ਬਾਲਕ ਮੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਪਲੋਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਭਗਤ ਵਫਲ, ਹੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੁਆਮੀ! ਦੀਨਬੰਧੂ! ਅੰਤਰਜਾਮੀ! ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਡਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕੋਈ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ

ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਆਵੇਂ। ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਇਹ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਤੂੰ ਇਕ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਦੀ ਕੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇਂ, ਤੇਰੀਆਂ ਤਾਂ ਇਕੀ ਕੁਲਾਂ ਤਰ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ।

**ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੇ ਹਰਿ ਜੀਉ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੇ ॥
ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਜਨ ਕੇ ਇਕੀਹ ਕੁਲ ਉਧਾਰੇ ॥**

ਪੰਨਾ - 1133

ਕਹਿੰਦੇ ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਹ ਉਪਾਅ ਜਿਹਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗਰੀਬ ਬੱਚਾ, ਕੋਈ ਤਾਣ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਫੌਜ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕੋ ਆਸਰਾ ਸੀ।

ਬਲੁ ਹੋਆ ਬੰਧਨ ਛੁਟੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਤੁ ਉਪਾਇ ॥ ਪੰਨਾ - 1429

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਕੋ ਉਪਾਅ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਸਾਰੇ ਆਸਰੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਚਿਤ ਆ ਜਾਵੇ -

ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਲਗੈ ਨ ਤਤੀ ਵਾਉ ॥ ਪੰਨਾ - 70

ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਆਸਰਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

**ਧਾਰਨਾ - ਤਾਕੀ ਓਟ ਰਖੀਜੇ ਰੇ ,
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ -2, 2.
ਤਾਕੀ ਓਟ ਰਖੀਜੇ ਰੇ-2, 2.**

**ਹਰਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਭਗਤ ਉਪਾਇਆ
ਪੈਜ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥**

**ਹਰਣਾਖਸੁ ਦੁਸਟੁ ਹਰਿ ਮਾਰਿਆ ਪ੍ਰਹਲਾਦੁ ਤਰਾਇਆ ॥
ਅਹੰਕਾਰੀਆ ਨਿੰਦਕਾ ਪਿਠਿ ਦੇਇ ਨਾਮਦੇਉ ਮੁਖਿ ਲਾਇਆ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਐਸਾ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਅੰਤਿ ਲਏ ਛਡਾਇਆ ॥**

ਪੰਨਾ - 451

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮਨ ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਉਹ ਰਾਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਉਪਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਬਣਾ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਬਲੁ ਹੋਆ ਬੰਧਨ ਛੁਟੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਤੁ ਉਪਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਮਰੈ ਹਾਥ ਮੈ ਤੁਮ ਹੀ ਹੋਤ ਸਹਾਇ ॥**

ਪੰਨਾ - 1429

ਫੇਰ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਬਲ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੰਧਨ ਟੁਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੱਖੋ, ਉਹ ਕੋਈ ਕਲਪਿਤ (imagi-

nary) ਬਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਸੀ ਭਾਵਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਉ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੇ ਉਹ ਇਕੋ ਹੀ ਹਾਂ -

ਰਾਮ ਕਬੀਰਾ ਏਕ ਭਏ ਹੈ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਪਛਾਨੀ ॥ ਪੰਨਾ - 969

ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੁਣਨਾ, ਮੰਨਣਾ, ਨਿਧਿਆਸਨ ਤੇ ਯਾਦ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋੜ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਛ ਕਰੀਏ, ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧੀਏ, ਉਥੇ ਹੀ ਨਾ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੀਏ।

ਆਗਾਹਾ ਕੂ ਤ੍ਰਾਪਿ ਪਿਛਾ ਫੇਰਿ ਨ ਮੁਹਡੜਾ ॥ ਪੰਨਾ - 1096

ਅੱਗੋਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵਧਦੇ ਜਾਈਏ, ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਨਾ ਮੁੜੀਏ, ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ, ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਪਾਲਦੇ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਧੂ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਤਪ ਕਰਕੇ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟਿਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥

ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ॥

ਪੰਨਾ - 522

ਸੋ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਤੋਤਰ ਵਿਚ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰੋ।

ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ

ਗੁਰੂ ਸਤੋਤਰ

ਅਰਦਾਸਿ

ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਉਸ ਦੀ ਅੰਤਮ ਰੱਖਿਆ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤਿੰਨੇ ਮਹਾਂਦੇਵ ਵਖਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਗਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਅਚਾਰੀਆ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਇਕੱਲਤਾ ਅਤੇ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਇਕ ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਸੰਘਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮੁਖ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰਮ ਚੇਤਨ ਜੋਤ ਨੂੰ ਅਕਰਤਾ ਮੰਨ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਏਕੰਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਪੁਰਖ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਔਕਾਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦੇਵ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚਤਾ ਨੂੰ ਵਖਰੇਵੇਂ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਚਾਹੇ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਨਾ ਪੈ ਕੇ ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਤੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਐਨੀ ਗਹਿਰੀ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੱਪਾਂ ਦੇ ਕੋਠੇ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਜੋਤ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ; ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਉਚੇ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਦਾ gravity ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਬੜਿਆ; ਜੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰੀ ਆਇਆ; ਜੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਿਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੱਗ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਨਰਸਿੰਘ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਉਹ ਦਿਆਲੂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ